

ALOIS JIRÁSEK

LUCERNA¹

OSOBY:

Mladá kněžna.

Dvořan.

Vrchní.

Mlynář.

Jeho bába.

Hanička.

Zajíček, učitelský mládenec.

Braha, sekerník.

Zima,

Sejtko,

Klásek, šumaři

Klásková.

Míchal,

Ivan, vodníci

Pan Franc.

Mušketýr.

Žan, služebník.

Komorná.

Kroužilka,

¹ Převzato z: Jirásek A., *Lucerna: divadelní hra o čtyřech dějstvích*, Praha 1957 (redakčně upraveno).

Votruba, rychtáři

Zámečtí úředníci, farář, rychtáři, družice, Hejkal, lesní panny.

(Děj za onoho času ve mlýně, na zámku, v lese a v lesním zámečku.)

Jednání první

Roubená, vybílená jizba tmavého, povalového stropu. V pozadí dveře na síň na levo do mlýnice, u nich v koutě pec, při ní tmavozelená kamna. V pravém koutě stůl, u něho při stěnách lavice s lenochem. Nad stolem v koutě květovaná almarka pro knihy a písennosti. V právo dveře do světničky. Okno je otevřeno. Je v létě po slunce západu.

Výstup 1.

Mlynář, babička.

Mlynář (sedí u stolu na lavici a píše na jednom z listů přišitých ku staré kronice. Pojednou ustane, dívá se ku dveřím do světničky, vstane, pootevře je). Babicko, jste tady?

Babička (uvnitř). Jsem, chceš něco? Mlynář. Prosím vás - (Vrátí se, usedne a vezme zase péro do ruky.)

Babička (vyjde z komory, stařenka osmdesátiletá, bělovlasá). Co pak hochu co -

Mlynář. Abyste mně tuhle pověděla. Já tady ke kronice připisuju staré proroctví, jak je říkáváte, píšu si to, aby ostalo pro pamět. Právě píšu (hledí do knihy, jakoby říkal dle toho, co napsal) o té vojně, až se púlnoční národ do naší země přižene. A teď - (vzhlédne k babičce) babičko, jak teď, co klade Sibylla -

Babička. Že to bude hrozná vojna (zahledí se před se v zamyšlení, mluví vážně, avšak bez prorockého pathosu).

Mlynář (píše).

Babička. Hrozná vojna, až krev kolébkami poteče a zasteskne se jak starému tak mladému na světě živu být a nejvíc obecnímu lidu. Ale až bude nejhůř, pán bůh se smiluje, povídá Sibylla i Slepý mládenec. Tu se vojska položí mezi Blaníkem a Načeradcem a tu se začne boj. Dvanáct dní bude bojováno, třináctého se přihrne na pomoc vojsko a to povede svatý Václav a ten pojede na bílém koni. (Na okamžik umlkne, pak nachylující se k mlynáři, jenž ještě píše, poví měkčeji:) Napiš to, napiš, aby, kdož bude v zkormoučení číst, se utěšil. (Čeká.)

Mlynář (píše, pak ustane). Tak -

Babička. Ještě něco?

Mlynář. Prozatím jen tohle, babičko, já jen tohle o té vojně -

Babička (s úsměvem). Jak chceš, jak chceš. No, možu zas po svém (odejde do komory).

Mlynář (přehlíží, co napsal, obrací listy).

Výstup 2.

Mušketýr, Braha, mlynář.

Mušketýr (vkročí ze síně).

Braha (v kožené zástěře vstoupí v týž okamžik ze mlýnice). Koho hledáte?

Mušketýr (nafoukaně). Tuhle mlynáře.

Mlynář. Co chcete?

Mušketýr. Nesu mandát ze zámku.

Braha (s úsměškem). Mandát -

Mlynář. Komu?

Mušketýr. Vám, mlynáři, od pana vrchního.

Mlynář. Mandát mně? Od vrchního? Tady ve mlýně jeho mandáty neplatí. Tady není u sedláka nebo u chalupníka, a nestraší tu robota. Tu jsem pánem já sám.

Mušketýr. No, vždyť já taky o robotě nic, o kontribuci nic, ani ne o lípě, o tom vašem soudu. Nic. ale (vyhrkne) přijede vrchnost, přišla stafeta, paní kněžna nová, co panství zdělila.

Mlynář. Hm, tak přijede.

Mušketýr. Bude tu poprvé, ještě nikdá na tom dědictví nebyla, proto všecka panství přehlíží. Šest už jich objela, šestero panství; (vypočítává) na Vlkově už byla, na Libořicích, Svojsíně, na Nedražicích a Lažanech, teď je na Březovicích a odtud přijede sem na Lohovou. Proto pan vrchní shání, běhá, aby uvítání bylo tu obzvláště slavné. Teď vám lita po panství mandát za mandátem. A mně dal mandát, abyste, mlynáři, o tom vítání přijel rejtharsky na zámek, kůň aby byl v samém kvítí a fáborech, všecko slavně, vy že povedete sedláky; ti budou taky na koních. Vy uvítáte paní kněžnu a -

Mlynář (vpadne). Tu neuvítám, protože nikam nepojedu. Ještě vítat, slavit za to, že mne chce vrchnost připravit o lípu, o mé právo.

Mušketýr (žasna). Tak! Ale mandát poroučí - (vzpomene si). To jako ten první mandát.

Mlynář (ironicky). Máte ještě nějaký?

Mušketýr. Ještě druhý a ten poroučí, aby to děvče, co tu máte ve mlýně, ta schovanka -

Braha (sebou trhne).

Mušketýr. Aby přišla za družici: půjdou družice, celý houf, a to děvče tady -

Mlynář. Taky nikam nepůjde.

Braha. Ne, nikam nepůjde.

Mušketýr (zpuště na Brahu). Co vy - Vy mlčte!

Braha. Já? Tady mám taky slovo, abyste věd'al. Hanička je má, aspoň trochu má. Já ji našel, víte-li vy - když jsem se vracel z vojny, z té nešťastné vojny, a já byl v ohni a ne za pecí jako někdo, a zraněný jsem šel, víte-li, vy mandáte. Belhal jsem se, a tu jsem ji našel v šírém, na večír, v příkopě u cesty. Bylo na podzim, na večír, po dešti, sychravo, mraky se hnaly a vítr fícel, až mně to bralo plášť. A to děvčátko v příkopě; choulila se, třásla zimou. Všichni ji opustili. Panstvo jelo kolem, jenerálové a kapitáni a vojsko, co vyhráli, a nic. Jen si na ni ukazovali a ještě se ušklebovali. Churota cizí! A domácí šli kolem, utíkali, modlili se i plakali a pro pláč, pro samé modlení neviděli; nechali ji, a tak jsem se jí ujal, sám jsem sotva lezl, sebral jsem ji jako ptáčka, když ho vichřice vyhodí z hnízda.

Mlynář. Braho, nač mu to vykládáte?

Braha. Aby věd'al, že mám na ni právo, já - já -

Mlynář (k mušketýrovi). Už jsem řek' -

Mušketýr. A tak to mám vyřídít panu vrchnímu? A ten mandát -

Mlynář (nedbaje ho. obrátí se k Brahovi). Jak je s oprávkou?

Braha. Právě proto jsem přišel.

Mušketýr (vpadne). Tak tedy, mlynáři -

Mlynář (zády k němu mluví s Brahou). Už půjde kolo ?

Hraba. Všecko jak se patří, půjde.

Mušketýr (hlasitěji). Tak tedy -

Mlynář (nedbaje ho). Braho, půjdu s vámi do mlýnice.

Mušketýr. A já nic? Mandál nic? (Hrozivě vyhrkne.) Ale máme ještě lucernu, a až přijde mandát o lucerně, to se otočíte, to budete poslouchat a pěkně jako nějaký podruh. To budete! (Kvapně odejde.)

Braha (za ním hrozí). I ty mandáte, ty churota ze mhy upletená -

Výstup 3.

Mlynář, Braha.

Mlynář. Nechte ho. Ale to jste si se správkou pospíšil.

Braha. A taky jsem se při ní rozzlobil. Churota ze mhy -

Mlynář. Kdo zas -

Braha. I krajánek. Zastaví se u mne, nežli odešel, a hned s užírkou, jestli jsem si kápkou zbystřil zrak. Trumbero, povídám, to se ví, že zbystřil. Zbystřil, ale tady (ukáže na čelo), žádná mha, pěkně jasno a jazyk se mně neplete, nebreptám jako ty, krajánku. Tak jsem ho odkrojil. Bude mně káпку vyčítat! To víte, pane otče, bez kápký nemám jadrné oči, nemám ruku. Ale jak mne káпка ohřeje, ó, to je šťastné oko, šťastná ruka, to sekerou utešu věc, jako když to uleje -

Výstup 4.

Babička, předešlí.

Babička (z komory; nesouc v pravé hliněnou misku, jde ku dveřím na síň).

Mlynář. Kam jdete, babičko?

Babička. Na srub, na pavláčku, tady (ukáže na misku). Nevíš? Je čtvrtek a po slunce západu.

Mlynář. Ah, nesete hospodářičkovi.

Babička. Pro požehnání domu. Vy byste nevzpomněli.

Mlynář. Hanička by pamatovala. Ale kde je?

Babička. Šla na stráň na kvítí a na koření.

Mlynář (usmívá se). To zas toho přinese -

Babička. A jistě taky věneček z mateřídoušky. Tenhle (ukáže na věneček pověšený na stěně nad kronikou) ti sem taky pověsila. Ale už jdu. (Odejde dveřmi na síň.)

Výstup 5.

Mlynář. Braha.

Braha. Pane otče, na Haničku pozor!

Mlynář. Proč! Pro to, co vrchní vzkázal?

Braha. To ne, ale k vůli vodnímu panáčkoj. Hastrman teď pořád obchází, pořád, celé noci, stárek to taky povídal, celé noci obchází a jen po Haničce pase. Vzdychá, heká, škemrá, brečí; dnes celou noc vyplakal.

Mlynář. Zbytečné strachy.

Braha. Bude se vám mstít na mlýně -

Mlynář. Proto ho musím dostat odtud.

Braha. Dejte mně provaz z lýčí, já sám budu číhat na tu churotu, vždyť jde o Haničku, a až ho chytím, uvážu ho tuhle na kamna, aby byl hodně na suchu, a natřískám mu jich, to pak skrotne a všechno udělá.

Mlynář (s úsměvem). Na suchu, bez kápky je bez síly. To vy taky, Braho, vid'ťe. Pojd'ťe. (Vkročí do mlýnice.)

Braha. Jen se smějte! Abyste nelitoval. (Odejde za mlynářem.)

Výstup 6.

Hanička.

Hanička (zpívá na síni). Lásko, milá lásko,

kde tě lidé berou -

(Vejde otevřenými dveřmi zpívajíc tlumeněji. Zuje dřeváky hned u prahu a nechá je u dveří.
Klín má plný koření a kvítí.)

V zahradách nerosteš,
v poli tě nesejou.

(Stane, rozhlédne se, spatří otevřenou kroniku, jde rychle k ní. podívá se. pak vysype z klína
kvítí na lavičku u kamen, vybere z něho hrstku mateří doušky a klade z ní proutky za
několik listu v kronice.)

Mateřidoušku pěkně do kroniky -

(zamyšlena začne zpívat snímajíc se stěny věneček)

Když ponejprv ťali, dřevo zavzdychalo -

(Venku na síni se ozvou housle v průvod jejího zpěvu.)

Hanička (ani se neohlédnuvši zpívá dál a zavěsí čerstvý věneček z mateří doušky, jež
přinesla s kvítím, na místě uvadlého).

Když po druhé ťali, krev se vyprýštila -

Výstup 7.

Zajíček, Hanička.

Zajíček (huda na housle vejde ze síně, zůstane u prahu a provází dál).

Hanička (zpívá). Když po třetí ťali, dřevo promluvílo. (Náhle přestane, obrátí se po
Zajíčkovi, vesele:) To nám to šlo.

Zajíček (se blíží). Když jsem tě. Haničko, venku zaslechl, musil jsem přizvučet; hned housle
pod bradu, jak by je tam někdo vtiskl, a šmytec do ruky. Zrovna se obveselím, když
zpíváš. A i když jen tak mluvíš, jen bych tě poslouchal. Dornička taky říká, že máš
milou řeč. Mně je u tebe volno, jsem ti, věř mně, nějak smělejší a starost padá. Ty - ty
jseš - (pohladí ji po rameni) bože, Haničko, jak bych řek - jako sestřička - milá jako
kvítí -

Hanička. Co o starosti povídáte, co vás souží -

Zajíček. O rozmilá Haničko, kdybys věděla! Počítej! Už na osmý rok jsem školním mládencem, už na osmý rok, a rád bych už byl za kantora obrácen, aby má ze všech nejmilejší Dornička už nemusila čekat, abysme se mohli už vzít. Osmý rok, Haničko, školním mládencem! Ročně na penězích skoro nic, jen co si vyhraju a vypřadu. A kdybych byl na jedné škole! Ale to na dvou. Běhat z jedné do druhé přes pole, přes vrchy, v dešti i vánici, mít nad sebou dva principály a co horšího nežli dva principálové, nežli déšť a hromobití, je, mít dvě principálky, jednu sekutnější nežli druhou. Jedné abych pořád dříví štípal, vodu nosil, druhé pořád děti choval. A na půdě spát a jíst po střídě u sedláků. To je, milá Haničko, očištec, očištec, ne-li peklo. Však jsem to všecko napsal, složil, v rytmech skomponíroval -

Hanička. A proč, pro koho?

Zajíček. Vrchnosti, nové vrchnosti, paní kněžně, co panství zdělila. Jdu vám říct, že přijede. Poprvé sem přijede a s ní vrchní gubernu.

Hanička. Kdo je to?

Zajíček. Její nejvyšší dvořan; povídají, že u ní mnoho zmůže. Vrchní chystá slavné uvítání - a já (tišeji, tajemně) muziku, kasací na zámku. Jak kněžna přijede, pěkně zahrajem, víš, já, Sejtko, Zima, Klásek. Klásek už u mne byl, ale mlč, prosím tě.

Hanička. A to skládání - ta supplika -

Zajíček. Tu po té kasací pěkně podám. Povídám v ní, co a jak, že já jakožto jeden školní mládenec, spolu klarinetista primarius, fidicen, valthornista a basetlista, též také k tomu organista a v nějakých menších věcech i komponista - (položí náhle housle, hrabe se v kabátě, vytáhne suppliku). Ale abys viděla, tady to je, poslechni, co jsem paní kněžně napsal. (Čte:) Pomni jenom, že jsem kvočna tvoje, která má kuřátek osmdesát dvě, třicet čtyři v kukance lohovické, čtyřicet a osm k tomu v bukovické, tři dni sedím v hnízdě lohovickém a tři dni ostatní v bukovickém. Nesmím si odpočinout ani v noci, musím i příst a často přes půl noci

Hanička. Myslíte, že vám ta prosba pomůže?

Zajíček. Vždyť by se skála obměkčila, jak důtklivě prosím a žádám. (Čte:)

Jak doufá kuřátko v kvočinku svou, tak doufám v paní kněžnu milostivou. Poníženy a poslušný jsem vždy milostivé vrchnosti v čas každý. Zajíček Josef ve Lhotě rozený, v

horách Jestřábských mám bydlení. V Bukovici v noci jsem to psal a při tom svou bídu rozvažoval.

Datum jest třicátého června, když měsíček svítil mně do okna.

Hanička (se za čtení zasmušila, vážně hledí na Zajíčka).

Zajíček (zaražen). Ale bože, Haničko, ty nic, a tak se díváš.

Hanička. Je mně vás líto, že se tak poníženě shýbáte a pokořujete.

Zajíček. Když musím! Považ, jen považ, Haničko, v městečku je kantorské místo, a kdybych je dostal, byl bych při tom regens chori! Považ, zasedl bych za varhany farního kostela, řídil bych kůr, bože, jaká radost! A také by to něco neslo, pěkný sobotáles, deputát, kolik sáhů dřev, koledy, a štola dá zas na penězích. To bych si moh' Dorničku vzít ihned, od té chvíle, považ! A spinet bych si časem pořídil. Bože, jaké živobytí! Proto ty prosby, proto se poníženě ohýbám. Ach, kolikrát jsem to musil udělat zadarmo! Před kým se ohýbám, před jakými strejci! No ale, pomyslím, co dělat, jaká pomoc, a těším se v duchu, že jsem přec něco jiného a zapomenu na jejich hloupou pýchu, obzvláště když hraju, když mě to zrovna vznese a jsem uvnitř spokojený, jako když se krásně vyjasní. A i když nehraju a jen tak sedím podvečír a i v noci, když slyším krásnou muziku. Jistě slyším, v duchu, v hlavě, divnou, krásnou - Rozumíš-li mně -

Hanička. Rozumím.

Zajíček (vzrušuje se). Slyším, slyším. Jen ji chytit, chytit.

Výstup 8.

Mlynář, předešli.

Mlynář (stane nepozorován ve dveřích mlýnice).

Zajíček. Ale někdy, když se na mne tak jako s kruchty dívají a nejvíc když mne litují ale opravdu nic při tom necítí leda libost a spokojenost, že jim je líp, když se musím krčit, vykřikne to ve mně, zbouří se opravdu -

Mlynář (s úsměvem). Ale ne na hlas; je to tichá bouřka.

Zajíček (překvapen). No, no - kdyby přišlo do tuha, no - a také co dělat, jaká pomoc.

Mlynář (stane u květin). Tos toho, Haničko, natrhala. (Pohlédne na stěnu : věneček jej mile překvapí). A upletla opravdu (přistoupí k němu) čerstvý věneček. Kde je ten zvadlý?

Hanička. Tu je v kvítí, donesu ho na oheň (dává kvítí do klína) a koření babičce na komůrku. Však jsem tam už dávno nebyla. Babička ji hlídá jako poklad.

Mlynář (škádlivě). Mateřídoušku taky odneseš?

Hanička. Ó, tu jsem již uschovala. (Na odchodu.) Ale nevím, jak mně budeš žehnat, až se dovíš, kam. (Odejde rychle dveřmi na síň.)

Výstup 9.

Mlynář, Zajíček, pak Klásková.

Zajíček (za Haničkou). Jako laštovička.

Mlynář. Co jste nám Jozífkou přines?

Zajíček. Novinu.

Mlynář. Ó už vím.

Klásková (na síni). Že tu není. (Na prahu.) Že tu není, že ne -

Mlynář. Váš muž? Není.

Klásková. Aha, pan spomocník! (Vstoupí). Tak tady není. (K Zajíčkovi na jisto.) U vás nebyl.

Zajíček (rozpačitě) Klásek?

Klásková (nečekajíc, rychle). Ne, řekněte ne. No. Taky ne. Ó, já věděla. Že prý doskočí sem do mlýna, povídal, zeptat se stran mletí, jestli byste nám ten trošek semleli. Najednou si vzpomněl, najednou taková starost o mletí. Ale to on, když jsem byla na zahrádce jistě dostal nějakou štafetu. - Jen jsem se na zahrádce omrkla, a už to bylo - už od stavu pryč a hned se strojí -

Zajíček (nejistě). To jsem -

Klásková. Mlčte, vy mu chcete pomoci z louže. Ó ne, však já vím, co s tím mletím. A do mlejna se ptát s klarinetem! Však jsem shlídla, jak strčil klarinet pod kabát jako zloděj. Bodejť klarinet do mlejnice! Snad bude stát u moučnice a pískat -

Zajíček. Ale to si u mne sehraje.

Klásková. Sehraje! Tak kde hraje? Vy tu a kde on, můj muž, kde hraje, kde, kocour roztoulaný. Ale já vám povím - ne, já ne, někdo jiný.

Mynář. Kdo?

Klásková (vytáhne karty). Tyhle.

Mlynář (vesele). Karty!

Klásková. Jen se smějte. Karty povědí svatou pravdu, ty neošidí. (Spustí je pod palcem).
Těch se ptám pokaždé, když se mně muž vytratí ze stavení někam na toulku a pokaždé
-

Mlynář. Co kladou?

Klásková. Vždycky stejně, vždycky ; to se ví, proto že muž má pokaždé stejné spády. Že má myšlení jinde, kladou, a to má; že jedna osoba ženského pohlaví ho vábí, kladou, a to vábí. (Chvatně hledá v kartách.) Tahle ta; ta povídá, že mně vstoupila ta ženština do cesty. To je taky jistotná pravda, vstoupila. Zemánková, vdovička.

Mlynář (káravě). Víte to jistě?

Klásková. Jistotně vím, že by si muž namlouval, že by jinde sháněl, co má doma. Co pak jsem nějaká baba, nějaká ochechule, co pak -

Mlynář. A nestihla jste ho při ničem?

Klásková. A to by bylo! Ještě to! Je dost, že to karta klade.

Zajíček. Byl u mne a šel na zámek stran toho vítání.

Klásková. Já ho taky uvítám, votiperu.

Mlynář. Klásková, vy jste jako krkavec ženská.

Výstup 10.

Braha, předešlí.

Braha (ve dveřích mlýnice vzrušen). Pane otče, pane otče, je tu!

Mlynář. Kdo?

Braha. Vodní mužíček, hastrman.

Zajíček, Klásková. Hastrman!

Braha. Spustili jsme a všechno šlo jako když namydlí, vždyť jste viděl, a teď najednou se kolo zastavilo a stojí; a všechno na něm v pořádku, ale hastrman se za ním kmit', červená čepička, zelený kabát a knoflíky se mu blýskaly jako zlato, já ho viděl, byl to on, vodní churota. Já jsem vám povídal, že se bude mstít za Haničku.

Klásková. Co, že taky obchází! Kvůli Haničce? Taky takový kocour?

Mlynář. Pojd'te.

Braha. Vezměte provaz z lýcí.

Mlynář. Poženu ho i bez provazu (kvapně do mlýnice).

Braha (za ním).

Klásková (k Zajíčkovi). Pojd'te se podívat. (Kvapně do mlýnice.)

Zajíček (jde za ní. u dveří se však zastaví, okamžik čeká. pak odběhne dveřmi na síň).

Jeviště okamžik prázdné.

Výstup 11.

Hanička, pak bába.

Hanička (skrývající za zády starou lucernu, dřevěnou, dost velkou, stane ve dveřích ze síně, rozhlédne se, pak rychle vstoupí a postaví lucernu na stůl, prohlíží si ji. otevře dvířka, zavře, pojednou naslouchá, rychle postaví lucernu na lavičku ke kamnům, postaví se před ni, obrácená ku dveřím ze síně, odkudž vejde.)

Babička. Sama? A bez koření a bez kvítí? (Pohlédne na stěnu.) Áh, věneček.

Hanička. Koření je už na půdě na komůrce. Zanesla jsem je tam, dveře byly otevřeny.

Babička. Proč nečekalas? Kdož ví, jak jsi to uložila.

Hanička. Ó dobře, můžete se podívat.

Babička. Teď už tam je šero.

Hanička. S lucernou tam nechcete?

Babička. Kdož by teď chodil s lucernou.

Hanička.. Já hned. Mám ráda lucernu.

Babička. Její světlo; to obveselí. Je smutná tma, je smutná noc, všemu dějů máte. Ta má svou moc a svý právo.

Hanička (tišeji). Je královna duchů a ti jsou její služebníci.

Babička. Královna duchů a nikomu dobrá. Proto světlo obveselí, zvláště když člověk bloudí širým polem o podzimním večeru a když najednou proskočí tmou světylko, v lucerně na lišni, když vůz zahrkotá opuštěnou silnicí.

Hanička. A ještě veselejší je v zimě, když všecko zaváto, večer, když děvčata pospíchají na přástvu a na cestu si lucernami svítí, když pruhy světla se kmi tají po sněhu a po stromech a dlouhé stíny kolem poskakují a se honí, když všude smích -

Babička. Však smutné je to světylko, když je nesou před knězem cestou k nemocnému, když smrt už čeká -

Pomlka.

Hanička (pojednou). A já, babičko, mám ráda lucernu i ve dne, bez světla.

Babička. Hele, a proč ?

Hanička. Ó co jsem v lucerně všecko vídala, když stála přede mnou a její sklo, její stěny se leskly! To byl skleněný pokojíček, můj skleněný zámek. A v něm byla malá, krásná princezna a krásný princ, ty jsem viděla, a jeho dvořané tam byli, páni a paničky ve vyšívaných šatech, všecko se na nich třpytilo zlatem a drahými kameny, všecko jen svítilo v tom skleněném paláci. (Ustupuje pozpátku ke kamnům.) A dnes jsem v něm byla zas. Stál v háji, v samém kvítí. Kolem něho houšť černobýlu, zlatá divizna a modrý jedhoj, plícník, pivoňka a divné koření. Všecko kolem vonělo rmenem, mateří douškou a skleněný zámeček stál v tom sám a sám, opuštěný zaprášený -

Babička (hledí na ni tázavě). Skleněný zámeček?

Hanička. Na půdě, na komůrce, babičko, tuhle, (vezme lucernu, jde s ní k babičce). Tu je. (Zdvihne ji proti oknu, v němž hoří červánky.) Hle, rozsvítily, vidíte, princ přišel za princeznou -

Babička. Dítě, cos to udělala?

Hanička. (divíc se). Co -

Babička. To je ta lucerna. - Viděl ji Libor, ví o tom? Viděl tě?

Hanička. Neví nic, neviděl mne. Což by ji nerad viděl? Ah, proto stála schovaná v koření a zahrabaná v kvítí.

Babička. Aby mu ani na oči nepřišla. Nemělas jí snášet.

Hanička. Proč? Co by ta lucerna -

Babička. Jen trochu skla a dříví a přece je těžkým břemenem na našem starém mlýnu. Ve vsi a všude a po panství vzdychají v poddanství a všechny tlačí hrozná mūra, robota. Jen náš mlýn byl a je od nepaměti svobodný. Ale za Liborova děda, kdož ví jak, ale jistě neprávem, mu té svobody vrchnost přece uštípla. Děd i nebožtík můj muž nadarmo se bránili, aby se sprostili toho břemena.

Hanička. Jakého břemena?

Babička. Takovouhle povinnost nám ukovali: Když vrchnosti tohoto panství se zalíbí, když si usmyslí, že půjde tady od mlýna do starého lesa za vodou na zámeček u jezírka, ať o honu, neb v kterýkoliv čas, ba v pravé poledne, ať o samé půlnoci, pokaždé jí musí odtud ze mlýna posvítit.

Hanička. Kdo - A touhle lucernou?

Babička. Touhle lucernou a sám hospodář. Tu musí nést před pány, ač je na svém lánu jako zeman, a musí jít třeba s robotníky ze vsi. Svítit musí pánům až za živý mezník, za starou lípu, v palouku u lesa, tam, co někdy za dávných časů kostel stával.

Hanička (zahledí se na lucernu). Ah, ta lucerna ošklivá - (pojednou). A babičko, pod tou starou lipou je prý poklad.

Babicky Vzácny poklad, drahá koruna. (Zasmuší se.) Pro ni snad se pánům teď i staré lípy zachtělo. Dědovi brali svobodu, vnukovi chtějí vzít majetek i právo -

Hanička (s důvěrou). Libor se nedá.

Výstup 12.

Klásek, předešlé.

Klásek (má klarinet pod paždí). Dej pán bůh - (Stanuv ohlíží se.)

Hanička (rychle odnáší lucernu a postaví ji na lavičce u kamen). Klásku, hledáte někoho?

Klásek. I pana spomocníka. Myslel jsem, že tu je. Řek', abych doběh' na zámek přeptat se.

Hanička. Byl tu, ale už odešel.

Klásek. Tak to půjdu za ním. (Obrátí se.)

Babička. A vás tu žena hledala.

Klásek (se lekne, stane.) Mne?

Babička. A nějak zle. Viděla jsem ji od srubu a už venku se po vás zlostně sháněla.

Klásek. A to snad ne, i bože ne, co by se zlobila, to ona se nezlobí! To já mám tuze hodnou ženu. Patnáct let, a kdepak, víc, jsme spolu a ještě jsme se nezlobili.

Výstup 13.

Klásková, hned za ní mlynář, Braha, předešlí.

Klásková (stane nepozorovaně ve dveřích mlýnice).

Klásek. To když já řeknu: mámo, teče voda nahoru, ona přisvědčí: teče, táto, teče. To je u nás táto, mámo pořád, to kdybys já řek' -

Klásková (hněvivě vyrazí). Co - co - Co kdybys řek', ty votipero -

Klásek (schová rychle klarinet pod kabát).

Klásková. Tak co bys řek', tak řekni, řekni ty, kocoure roztoulaný, jen řekni, kdes byl, kdes brousil, obcházel. A co tu chceš, tady, co, co -

Klásek. Ale Kačenko, vždyť já byl u spomocníka, u Zajíčka a pak na zámku.

Klásková. U Zemánkové, vid', vid'.

Klásek. Na zámku, manželko, můj klenote, nikde jinde. Ze školy rovnou tam a zase rovnou do školy a ze školy rovnou sem: na pravo, na levo ani krok, na pravo, na levo ani oka mžiknutí.

Klásková. A sem, proč sem -

Klásek. Za spomocníkem a taky - taky pro to mletí.

Klásková. To bude až doma.

Mlynář. Ale, Klásková, to spíš člověk skrotí hastrmana nežli vás. (K babičce.) Byl tu před chvílí, kolo zarazil, obcházel -

Hanička. Zas!

Babička. Viděli jste ho?

Braha Já a dobře -

Výstup 14.

Zajíček, předešlí.

Zajíček (ku Kláskovi). Tu je!

Hanička (odnese nepozorovaně lucernu v pravo do komory a hned se zase vrátí).

Klásek. Honíme se.

Zajíček (k mlynáři). Pane otče, jde k vám návštěva.

Mlynář (s úsměvem). Snad ne zas mušketýr?

Zajíček. O ne. Sám pan vrchní. Došel jsem ho, pěkně pozdravím, chci dál, a tu on, pan vrchní: „Počkal, učitelský, kam jde.“ Řku: „S dovolením, prosím, do mlýna.“

Mlynář (s úsměvem). A on na to: (dělá po vrchním) Do mlejna? Co tam chce učitelský; mletí nemá, tak co on s mlynářem. To je takový rabulist. Co, Zajíčku, tak to řek'.

Zajíček (překvapen). Na mou pravdu. Jak to víte, pane otče

Výstup 15.

Vrchní, předešlí.

Vrchní (stane u dveří, rozhlíží se).

Zajíček (jej úzkostně pozoruje a ustupuje do pozadí ku dveřím).

Vrchní. Byl tu mušketýr?

Mlynář. Byl a vyřídil.

Vrchní. A co vy -

Mlynář. To mušketýr snad také vyřídil.

Vrchní. Jestliže dobře vyřídil, byla by to od vás, mlynáři, rebelie. Co by řekli nahoře! Teď opakuju já, já vrchní, a poroučím, že na uvítanou Její Jasnosti vyjedete rejtharsky, a že vinšem uvítáte -

Mlynář (vpadne). Nepojedu a vinšem vítat, to teprve ne. Za to, že chcete mou starou lípu porazit a půdu její vzít, za to, že musím bránit svůj majetek a starodávné právo, za to měl bych -

Vrchní (vpadne). Právo! Právo! A starodávné právo! Právě, že je tak starodávné, proto už nic neplatí. A ostatek, právo, neprávo; shora mně přikázali a dost. A já bych vám radil, abyste nechal soudů, abyste se poddal, nebo co zmůžete, co pořídíte? Jen poddat se, a na to, co jmenujete svým právem, zapomenout.

Mlynář. Zapomenout? Na vlastní, staré, dobré právo zapomenout? Kdo zapomene ran, kterými jej ponížili, zůstává bitým psem, a kdo zapomene na své právo, ať je sluhou, ať otrokem! A vy, kdybyste nebyl zapomněl, z čeho jste pošel, že i vy jste naší krve

Vrchní. Mlčet! Jaká troufalost! Pamatujte si, že plním svou povinnost a dost. Tedy nepojedete?

Mlynář. Ne.

Vrchní. Nebudete vítat?

Mlynář. Ne.

Vrchní. Ale tu ta holčina půjde za družici. Tady se nemůžete ohánět žádným právem. Je sirotek a patří vrchnosti.

Mlynář. Ale není z tohoto panství.

Braha. To není, ne. Já ji našel, já ji sem přivedl. Všude nás odbývali, jen tady ve mlýně se smilovali a přijali sirotka, ubohé dítě, jako za své,

Vrchní. Ale proto není jejich. (K Haničce.) Vystrojíš se a přijdeš.

Hanička. Ó, to se načekáte!

Mlynář. A kdyby i chtěla jít, nenechal bych ji.

Vrchní. Furiante! Nehrej si na zemana. A jsi přece poddaný a máš povinnost. A abys nezapomněl (velitelsky, přísně) lucernu dolů a ven s ní nade dvěře.

Počíná prosvítat od měsíce.

Mlynář. Rozbiju ji.

Zajíček (se lekne a vyklouzne dveřmi na síň).

Klásek (jenž to zpozoroval, ohlédne se po ženě a vyběhne tiše za Zajíčkem).

Klásková (sledujíc spor, hned si toho nevšimne).

Vrchní. Ale ne svou povinnost. To by vrchnost sama musila rozbít lucernu a, haha, to se načekáte. (Zhurta.) Lucernu ven nade dvěře!

Mlynář. Až tu bude vrchnost. Dříve ne!

Vrchní. To bude brzo. A brzo také uslyšíte víc. (Odejde.)

Klásková. Tohle je krkavec, pane otče. Takový tuhle na mého (obrábí se po muži) ah - i ten!
No počkej! (Rychle odejde.)

Výstup 16.

Mlynář, babička, Braha, Hanička.

Braha. Zámecká churota, ze mhy upletená, v příkopě nicoty vyválená -

Babička, Co teď?

Mlynář. Bránit se,

Babička. A ještě ten hastrman.

Braha. Dnes budu ponocovat já a odváží-li se ta churota zelená! - (Odejde do mlýnice.)

Výstup 17.

Mlynář, babička, Hanička.

Mlynář (s úsměvem). Nebojíš se, Haničko?

Hanička (důvěrně). Nebojím.

Babička (stále zamyšlená). Vodní panáček pokoje nedá. Divný strach mne obchází jako někde v lese na smutném místě. (Okamžik přemýšlí, až se rozhodne.) Pro všechno přinesu Brahovi Černobýlu.

Mlynář. Není snad potřeba. Mám tu (ukáže na almarku nad stolem) provaz z lýčí.

Babička. Ten bude dobrý tu, ale do mlýnice černobýl. (Odejde do mlýnice.).

Výstup 18.

Hanička, mlynář, pak vodník Míchal.

Hanička. Co se babička tak leká -

Mlynář. A dnes zrovna nebude, myslím, potřeba ani Černobýlu ani lýčáku. (Za řeči uklidil inkoust a péro do koutnice a chce odnést kroniku. Jak ji zavírá, postřehne proutky mateří doušky. Rychle položí kroniku zase na stůl a skloní se k ní.)

Hanička (vedle něho).

Vodník Míchal (stane nepozorován u otevřeného okna. pak sedí pojednou na okně hledě dychtivě po Haničce).

Mlynář (obraceje listy v kronice). Ah! Mateřídouška. Tu proutek, tu proutky, a tu a tu -
Haničko -

Hanička. Teď už víš, kam jsem uschovala mateřídoušku. Dýchne na tě z kroniky, zavoní -

Mlynář. A v té vůni si vzpomenu na tebe, ty má mateřídouško. (Jak jsou nachýleni nad knihou, vloží jí ruku na rameno.) Nedám tě, ani dotknout se tě nesmějí.

Míchal (z hluboká vzdychne).

Hanička (se ohlédně a slabé vykřikne).

Mlynář. Ty! I ty zlejduchu! (Rozpřáhne se, jakoby chtěl vodníka uhodit.)

Míchal (se na něj zlostně zašklebí). Tak pojď!

Výstup 19.

Babička, předešlí.

Babička (vyjde ze světničky, nesouc několik prutů černobýlu). Tu je Černobýl. Ah!

Hanička (se k ní přitulí).

Míchal (vzdorně). Jen pojď!

Mlynář. Hned! (Skočí ke koutnici pro lyčák.)

Míchal (toužebně). Haničko! Sluničko!

Mlynář (s provazem v ruce). Už jdu! (Žene se po vodníkovi.)

Míchal. Však já ještě přijdu! (Zmizí z okna. Ozve se krátké zařehání, pak žbluňnutí.)

Okamžik ticho.

Mlynář (zavře okno). Dnes dá pokoj.

Babička On; ale zítra páni!

Hanička. Nedáš se.

Mlynář (s úsměvem). Ne; (pak vřele a rozhodně:) a tebe teprve ne!

Zámecká síň. Hlavní vchod v pozadí. Od něho na levo křeslo pod nebesy. Několik stupňů k němu. V pravo, v levo dvěře.

Výstup 1.

Vrchní, pan Franc.

Vrchní (ve svátečním obleku). Tedy všecko je jak se patří na to uvítání.

Franc. Prosím všecko; ale zahradník mně povídal, že zahleď v parku cizí lidi, pána s dámou, něco snad vznešeného.

Vrchní. To má zahradník zas už mhu; kdo ví, co viděl.

Franc. Viděl, prosím, a také viděl, že ten párek přijel k zadní bráně v parku a hned šli do parku, a ještě povídal zahradník, že to snad nějaká návštěva, že přijela dřív nežli vrchnost.

Vrchní. Tak co se jich neoptal?

Franc. Prosím, povídal, že chtěl, ale že mu zašli v aleji.

Vrchní. A on nebyl dost na nohy. Návštěva hm - ať čekají. My o nich nic nevíme, nám se neopověděli, neohlásili, proto my o nich nic nevíme, a ostatek, pane Franc, kdož pak ví, co to je. Hlídat by se to mělo.

Franc. Prosím, už jsem za nimi poslal starého Žana.

Vrchní. Tak co mne zdržují? Tak tedy všechno v pořádku stran uvítání?

Franc. Prosím, všechno jak se patří; všude samá chvoj, samý fabor, samý květ, máje, koně, rejthaři, družice, všechno samý fabor, samý květ.

Vrchní. Přijeli ze všech vesnic, všichni?

Franc. Všichni, prosím, všechno je v nádvoří, všichni až -

Vrchní (mračně). Na toho mlynáře. A což to jeho děvče ?

Franc. Prosím, to také nepřišlo.

Vrchní. A jak s tím vinšem, to uvítání? Komu to dali?

Franc. Prosím, slavonínský rychtář to nechtěl, že by si to nepamatoval.

Vrchní. Osel.

Franc. Tak jsem to dal rychtáři Kroužilkoví.

Vrchní. Co to vyvedli!

Franc. Prosím, ten má moc kuráže.

Vrchní. Ale je drmola.

Franc. To je, prosím, ale když si dá záležet, je mu rozumět -

Vrchní. Ale jestliže to zkazí! (Hrozivě.) Pane Franc! (Pojednou.) A co varty? Poslali je, aby ohlásily, až shlídnou, že vrchnost jede?

Franc. Právě odjely.

Vrchní. Cože, teprve teď?

Franc. Prosím, vrchnost vyjede z Březovic o desáté, vždyť to přišlo ouředně na kancelář a sem dojede o jedenácté. A pak, prosím, na Hůrce jsou s hmoždíři, tam také dají znamení.

Vrchní (pohlédne na hodinky). No, pravda; bude dost času, vyjedeme-li naproti tak za půl hodiny, za malé půl hodiny.

Franc. Prosím.

Vrchní. Tak ještě jednou ty hřbety obhlídnou a rychtářům poručejí - ne, nic, těm poručím sám. Já mám zodpovědnost nahoru, na nich není spolehnoutí.

Franc. Prosím.

Vrchní. Tak jdou, přivedou rychtáře.

Franc (se ukloní a odejde).

Výstup 2.

Vrchní, pak pan Franc a rychtářové.

Vrchní (se opatrně rozhlédne, vytáhne z náprsní kapsy papír, šňupne si, rozbalí papír, čte. pak začne přecházeti, mluví polonahlas. opakuje si z listu, až jej položí na stolec u zdi, a vezme odtud svůj klobouk. S kloboukem v levé postaví se před křeslo pod nebesy, hluboce se klaní a začne): Nejjasnější, vzácné vznešenosti naše nejmilostivější paní, paní kněžno. Dlouho, toužebně očekávaný den nastal nám, (zarazí se nemoha dál, chce sáhnouti po papíru na stolku, postaví se však opět před křeslo a začne): Dlouho, toužebně očekávaný den nastal nám -

Franc (vstoupí a hledí s údivem na vrchního).

Rychtářové (za ním diví se i usmívají).

Vrchní (rázem ustane, vezme rychle papír se stolku). Co - co vy - ah (pánovitě se vztyčí). Povolal jsem vás. Tak abyste věděli, poručím a přikazuju, abyste jedenkaždý z vás svým lidem, ať pěším, ať koňákům, poručili, jak budou stát při tom vítání řadama, aby jedenkaždý, malý nebo velký, jak mužského tak ženského pohlaví, chasníci nebo družice, aby, až bude vrchnost dojíždět - vy Votrubo tam vzadu co se šklíbíte - povídám, poručím, ať voláte, to jest křičíte při tom vítání „Vivat!“ Všechno ať křičí „Vivat! Vivat!“ a kdo nebude, toho mušketyr spraví lískovkou a tady pan kancelářský a ostatní z kanceláře budou hlídat, ti každého, kdož bude takový rebellant Votrubo, že

vás dám zavřít, zas už se šklíbíte. Protož ať všichni z plných plic, vesele, radostně volají: Vivat!

Votruba (tenkým hlasem). Vivat!

Vrchní (popuzen). Votrubo! (K panu Francovi.) Pamatujou si ho, to je rebellant, zavřou ho do šatlavy, ale až po tom vítání. (K rychtářům.) Rozuměli jste: vesele „Vivat!“

Rychtáři Rozuměli. Poniženě prosím, rozuměli.

Vrchní (pánovitě). Tak teď jděte a jak jsem povídal.

Rychtáři (se uklánějí a odcházejí).

Vrchní. Pane Franc, počkají.

Výstup 3.

Vrchní, pan Franc.

Vrchní. Tady tento, to vědí, že paní kněžnu budu nejprve vítat já. Já první a to není maličkost. Nejprve to skomponírovat a pak se postavit. Pomýšlejí si, kdyby stáli před Její Jasností a měli řečňovat; to by se jim třásla kolena.

Franc. Prosím, to třásla.

Vrchní. Tak tedy. Řeč mám vypulerovanou, ale je trochu dlouhá: tak abych byl jistý, vědí. (náhle) přezkoušejí mne: (dá mu papír) já budu říkat, oni dají pozor, abych nic nevynechal. Tak tedy, už - (Postaví se proti němu.) Nejprve a přede vším kompliment, to se ví, (ale neudělá ho) a pak: Nejjasnější, vzácné vznešenosti naše nejmilostivější paní, paní kněžno! Dlouho očekávaný -

Franc. „Toužebně“ prosím.

Vrchní (mrzutě). Co toužebně -

Franc. Prosím, za tím dlouho -

Vrchní (se utrhne). Co pak to nevím? Vždyť jsem to už řekl. Tak tedy: Toužebně očekávaný den -

Franc. Prosím, ráčejí odpustit.

Vrchní. A nepletou mne.

Ťuká se na dvěře.

Výstup 4.

Zajíček, za ním Klásek, Sejtko, Zima, předešli.

Zajíček (s klarinetem v ruce. Petice mu čouhá z kapsy. Hluboce se kloní).

Vrchní. Co je to? Jak se opovažujete! Kdo ho sem pustil a ty tu -

Zajíček. Urozený jemnostpane direktor, Vaší Milosti poníženě netajím, že já jakožto jeden lohovický a spolu bukovický už na osmý rok školní mládenec, spolu klarinetista primarius --

Vrchní. Dal pokoj. Co chce zkrátka!

Zajíček. Já bych poníženě žádal, aby na mne si vzpomenouti ráčili co se týče místa kantorského v městečku -

Vrchní. Člověče, teď, v tuto chvíli! Blázní? Teď když paní kněžna -

Zajíček. Právě proto poníženě prosím. Proto tuhle Sejtko -

Sejtko (ne starý, červený, plných tváří, má lesní roh, klaní se).

Zajíček. A Zima -

Zima (staroch, má také lesní roh; klaní se).

Zajíček. - a tuhle Klásek -

Klásek (klarinet v ruce, klaní se).

Zajíček. My bychom rádi zahráli kasací. Kdyby se ráčili jen slovíčkem přimluvit -

Vrchní. Už jsem řelť; teď nic, nic. A nezdržoval mne.

Zajíček. A tuhle suppliku - (vytáhne ji z kapsy).

Vrchní. Ještě suppliku! Člověče!

Venku rána z hmoždíře.

Vrchní (se leknej).

Franc (se lekne, okamžik mlčí, pak vyrazí). Jezus, že už jedou! (Vyběhne ven hlavním vchodem.)

Vrchní (volá za ním). Bláznější? To není možná! A kdyby přec? Kdyby vyjeli dřív - Herrgott - my tu a nikdo naproti, co řeknou nahoře. (Jde k oknu.) Ale to ta kosinka Franc - (Otevře okno.) Co je - (Venku šum.) Že jede? (Hlasy venku odpovídají.) Opravdu? (Hlasy odpovídají.)

Vrchní (se obrátí od okna). Jede! Vyjeli dřív! Jako naschvál! To je rána. Herr Gott! Co dělat - (Strká papír do kapsy, bere klobouk.)

Rána z hmoždíře, za ní hned druhá.

Vrchní Už je to tak! (Chce ven.)

Franc (se vrátí sotva dechu popadaje). Prosím, jede, paní kněžna jede.

Vrchní (se na něj oboří). To si odskáčou. Herr Gott! (Vyrazí ven.)

Výstup 5.

Pan Franc, předešlí bez vrchního.

Franc (hledí za vrchním, pak se otočí po Zajíčkovi a sumářích, pak nafoukaně, hrozivě se na ně oboří). To je skrze vás, vy jste nás zdrželi, vy jste ho dopálili, vy, vy - Ale uvidíte! Herr Gott! (Vyrazí ven).

Výstup 6.

Předešlí bez pana France.

Sejtko. Jářku, na kom my si teď schladíme žáhu?

Klásek. Bože, to by naše máma -

Zima (tajemně, schytrale). Co se mýho rozumu dotejče, jak to pozoruju, já bych čet' a čet'u, že z té naší kasací nic nebude.

Zajíček. Pro umučení! A má supplika, má ze všech nejmilejší Dornička!

Rána z hmoždíře.

Sejtko. Lidičky, pojd'te ! (Kvapí ven.)

Zajíček. Pojd'te, pojd'te ! (Za Sejtkem.)

Klásek (za Zajíčkem).

Zima (za Zajíčkem).

Okamžik jeviště prázdnou. Venku šum, směs hlasů.

Výstup 7.

Kněžna, dvořan, starý Žan.

Kněžna (vyjde zleva. K dvořanovi vesele). Zdá se, že jsme přišli tuze brzo.

Dvořan (vážně). Jasnosti, v nejvyšší čas. (K Žanovi.) Můžete jít.

Kněžna. Ale hned nehlaste, že jsme tu. Teprve až kočár dojede.

Žan. Jasnosti račiž dovolit, já starý sluha, pamatuju, jak jsme vítali J. Jasnost nebožtíka pana děda Vaší Milosti. A teď takové vítání -

Kněžna (vlídně). Vy jste mne již uvítal a ostatek jak jsem řekla.

Žan (odejde hlavním vchodem).

Výstup 8.

Kněžna, dvořan.

Kněžna. Vy jste, můj milý hrabě, čím dál tím chmurnější.

Dvořan (s tajenou výčitkou). Žel, že nemohu být čím dál tím veselejší.

Kněžna. Tak jako já. A měla bych být nejvážnější, nejdůstojnější, neboť teď právě přijíždím (ukáže k oknu) mezi své poddané a pojedou jejich špalírem. Ach za čtrnácte dní už po sedmé!

Dvořan. Musí to být, když jste sem vyjela.

Kněžna. Ale kdož se toho nadál, kdo to má vydržet, tolik hlučných vjezdů, střílení a troubení, tolik slávy, tolik řečí a tolik koktání. (Ukáže na křeslo.) Vidíte už to také vystrojili. Tam opět sedět, po sedmé, vyslýchat - (náhle). Prosim vás, sedněte si tam -

Dvořan. Já? Jak by bylo možná!

Kněžna. Jenom teď, na chvílku (naléhavě, mile). Jen se usad'te, rychle. (Nutí jej do křesla.)

Dvořan. Ale Jasnosti, já -

Kněžna. Sedněte a sed'te!

Dvořan (se usadí).

Kněžna (postaví se před něj, pokloní se a začne). Nejjasnější, vzácné urozenosti -

Dvořan. Jasnosti - (vstává).

Kněžna. Sedět! (pokračuje). Toužebně očekávaný den - (vesele). Znáte to?

Dvořan (vstane). Oh, dobře, ale -

Kněžna. Vy to ani na chvílečku nemůžete poslouchat ? A já musila tak šestkrát sedět a pokaždé jak dlouho, jak dlouho! A dnes opět vyslýchat ta říkání všude stejná, nekonečná, nekonečně nudná a všude na ně odpovídat a pořád totéž a pozor mít, abych se nespletla, abych gratulanty nezmátla. (Strojeně patheticky.) Sestupte s trůnu! Je prý to tak těžké. Ale vám tam nebylo volno; a já bych měla po sedmé tam vystoupit.

Dvořan. Přála jste si sem -

Kněžna. Sem, ano, ven, ven, ano z města pryč z toho únavného, zakletého kruhu nudy, kdež den jako den, hostiny a divadla, pastýřské hry, karusel, ohňostroje, klevety a pletichy; a všecko tak hladké, obaleno, lež i píchnutí, vše opentleno, ověčeno, přeslazeno, obásněno, neupřímná řeč, strojená tak jako obličej i kadeře. A místo ducha vtip, místo vroucnosti a ohně vypočítavá galantnost -

Dvořan. Společnost má své zákony. Čím kdo výš -

Kněžna. Tím je spoutanější. A já zatoužila po volnosti a hledala jsem ji tady daleko od města.

Dvořan. Je-li možná pravá, celá volnost.

Kněžna. Kdyby tu alespoň změna byla! Ale nuda za nudu. Nežli tu ujde den! Moře, moře. Co jsem čekala a co shledala! Místo jarosti a síly, místo naivní upřímnosti jen pochýlené

šíje a hřbety ohnuté. Těšila jsem se na nelíčené tváře, na přímé, jasné pohledy a já stěží mohla komu pohlédnouti do očí, jak se ustavičně klaněli a klaní. Klaní, klaní, klaní. A kde jsem pohled chytila, byl v něm tupý úžas nebo svit otrocké, přeslazené devotnosti.

Dvořan. Takový tu lid. Co jste čekala -

Kněžna (škádlivě). Také nějakého Dafnisa.

Dvořan. Jasnosti!

Kněžna. A vy Chloë nějakou.

Dvořan. Jasnosti, vím co můj úřad žádá, a co důstojnost a snad i - věk. Nejsem z těch, kdož dychtí v Cytheřin háj, věnčit oltář Amorův a snít -

Kněžna. Ó sladké heure du berger. Ach, mně se tu ještě žádný Dafnis nezjevil.

Dvořan (káravě). Jasnosti! A račte pamatovat - (ukáže k oknu).

Rána z hmoždíře, hned za ní druhá.

Dvořan. Slyšíte?

Kněžna. Už dojíždím.

Dvořan. Podívám se. (Stane u okna.)

Kněžna. Ó to vám sama odtud povím. (Stojíc uprostřed sálu, líčí s humorem:) Vjíždím právě ku špalíru, řada v pravo, řada v levo, dvě řady hřbetů ohnutých.

Dvořan (ukáže na křeslo). Ale tam, Jasnosti, musíte, byt i bylo po sedmé.

Kněžna. Ne.

Dvořan. Jasnosti, to musí být. Musíte tam přijmout slib věrnosti a od rychtářů práva a vrátit jim je, v úřadě je potvrdit.

Kněžna. A zase řeči vyslýchat - oh! -

Intrada venku.

Kněžna (zatleská rukama). Už jsem přijela! Už jsem tu, už vítají, haha - prázdný kočár. Už -

Dvořan. A již také o vás vědí. Sem se obracejí. Račte se jim v okně ukázat. (Naléhavě).
Prosím, Jasnosti!

Kněžna. V okně ukázat? To ještě nebylo. Ano. (Stane u otevřeného okna.)

Venku: Vivat! Vivat!

Kněžna (se usmívá).

Dvořan. Račte jim pokynout.

Kněžna. Není potřeba. Tam ten krocan červený, to je jistě vrchní, dává jim znamení. Hned uslyšíte „vivat“. Teď!

Venku: Vivat! Vivat!

Kněžna (ku dvořanovi). Slyšíte nadšení a lásku? Za to jim musím pokynout.

Venku intrada, pak: Vivat!

Kněžna. A teď potopa!

Dvořan (vyhlédnuv). Už se to valí. Jasnosti, račte se usadit. Není vyhnutí.

Kněžna. Uvidíte, že je. (Usedne do křesla pod nebesy).

Dvořan (postaví se jí po bok níže křesla).

Výstup 9.

Vrchní, polesný, důchodní, kontribuční, pojezdny, farář, pan Franc, Kroužilka, rychtáři, družice s kytkou, družičky.

Vrchní (zardělý, zpocený, šátek v ruce, vcházeje, poroučí panu Francovi tlumeně, ale vzrušeně). Pane Franc, držejí to - špalír - (k úředníkům). Za mnou. (Jde, ukláněje se, ku křeslu).

Úředníci (z hluboka se uklánějící postaví se v pravo Farář v levo před křeslem).

Pan Franc (postaví také tak rychtáře, z nichž každý má v ruce bílý šátek do cípu a v něm rychtářské právo, rovněž družice postaví také tak v pravo v levo, tak že od křesla do popředí je špalír).

Vrchní (začíná mluvit. Na hlase mu znáti, že je rozčilen). Nejjasnější, vzácné vznešenosti, nejmilostivější paní, paní kněžno ! Toužebně - eh - dlouho, toužebně očekávaný den -

Dvořan (jenž lorgnonem prohlížel shromáždění, obrátí se po kněžně).

Kněžna (usmívajíc se). Pan vrchní -

Vrchní. K službám, ano, chtěl jsem právě -

Kněžna. Jsem přesvědčena o vaší oddanosti, cítím, co hodláte říci, děkuji vám a všem pánům za projev citů i za slavné uvítání.

Vrchní (popleten). K službám - nenadáli jsme se - račte prominout, já, já - ještě tuhle -

Kněžna (rychle). Chcete uvést rychtáře.

Kroužilka (vyrazí před kněžnu a kloní se).

Vrchní. Počkejte!

Kroužilka (drmolivě). Tteted' jjajá -

Kněžna. Nechte jej.

Vrchní (ke Kroužilkovi tlumeně). Zvolna!

Kroužilka (se po něm obrátí, na hlas). Já vím. (Ku kněžně. Začíná zvolna, přemáhaje se. záhy však upadne v drmolivější tempo). Nej-jas-nější, vzácné poctivosti - pan-no -

Úředníci (trnou).

Vrchní (zuřivě pohlédne na pana France).

Dvořan (nutí se do vážnosti).

Kněžna (usmívajíc se pozoruje).

Kroužilka. Vvítá-áme jejejich mimilosti, jejejich mimilosti vzácné ppoctivosti -

Dvořan. Slibujete poddanost za všechny. Práva!

Vrchní (k rychtářům opakuje). Práva!

Kroužilka (se ohlíží), Dydyť eeště - já -

Rychtáři (pokleknou před kněžnou, vyndají práva z bílých šátků a položí práva na stupeň k nohám kněžniným).

Kroužilka (také tak učiní).

Kněžna. Vracím vám práva, stvrzuji vás. Buďte k jiným spravedliví, na sebe přísní.

Vrchní (podává právo za právem kněžně, kteráž je vrací rychtářům).

Kroužilka. Proprossím, já jsem ještě nedořikal -

Vrchní (pln vzteku, tlumeně). Mlčíte!

Kněžna. Dořikále to až o traktaci, která vám bude připravena.

Votruba (tenkým hlasem). Vivat!

Vrchní (tlumeně k panu Francovi). Hned ho zavřou.

Kněžna (vstávajíc). Propouštím vás v milosti, pánové, jsouc potěšena vaším uvítáním; (k rychtářům) též vás.

Družice (s kytkou, již nepokojná, že nemohla říkat, obrátí se k faráři plačky). Jemnostpane -

Farář (ku kněžně). Jasnosti, družička -

Družice (vyrazivši, začne odřikávati). Mnohá léta v blažené spokojenosti -

Farář (uleknuv se, připomíná tlumeně) Titul! Titul!

Družice (nedbajíc). pak at' dojdou věčné radosti - věc - věc -

Kněžna. Děkuji ti a ta kytka je jistě má.

Farář (tiše). Podej kytku.

Družice (ji podá).

Kněžna. Děkuju, hezké to bylo, propouštím vás.

(Všichni odcházejí uklánčjíce se.)

Vrchní. Jasnosti, já bych poníženě prosil -

Kněžna (netrpělivě). Ale jen zkrátka.

Výstup 10.

Kněžna, vrchní, dvořan.

Vrchní. Jasnosti, jsem nešťasten; Kroužilka, ten rychtář -

Kněžna (netrpělivě). Co je -

Vrchní. Měl jsem řečníka znamenitého, ale ten schválně nepřišel.

Dvořan. Schválně?

Vrchní. Musím žalovati, že nechtěl.

Kněžna (začne pozorněji naslouchat).

Dvořan. A vzkázal jste mu?

Vrchní. Vzkázal, ano sám jsem u něho byl, osobně -

Dvořan. Poddaný a tak zpuřný?

Vrchní. Zpuřný je, ano - Co se týče poddanství - no - má svobodný mlýn a robotu nemá. Ale lucernu.

Kněžna. Lucernu? Co je to?

Vrchní. Povinnost posvítit vrchnosti lucernou, kdyby šla od jeho mlýna na starý, lesní zámeček.

Kněžna (čileji). Ah, to je divné. A na zámeček v lese, u jezírka - Vzpomínám si; polesný v Březovicích o něm vykládal, jaká to samota. A ten mlynář odepřel mne uvítat. Proč?

Vrchní. Je hrdý a rabulist. S vrchností se soudí o hranice a starou lípu. V té své hrdosti nedovolil schovance své babičky, aby uvítala Vaši Jasnost vinšem.

Kněžna. To děvče -

Vrchní. Je snad jeho vyvolená.

Dvořan. Sirotek?

Vrchní. K službám, sirotek, a proto patří vlastně vrchnosti. A jak zpuřně mne odbyl, ten mlynář totiž; tak mladý a tak se odvážil, tak si troufal!

Kněžna. Ten mlýn je tu ve vsi pod zámekem.

Vrchní. Jasnosti, je kousek za vsí, o samotě.

Kněžna. A ten zámeček? Je prý zajímavý polohou i výstavností. Je zařízen ?

Vrchní. K službám, Jasnosti, ale tak opuštěn.

Dvořan (překvapen, že kněžna se tak zajímá).

Kněžna (k vrchnímu). Děkuji vám. A lid ať je pohoštěn.

Vrchní (se klaní). K službám Jasnosti, ale prosím ještě, jak s tím mlynářem.

Dvořan. Musí být potrestán.

Kněžna. Jak zaslouží. Avšak rozhodnutí odkládám. Jsem unavena. (Odejde v levo.)

Výstup 11.

Dvořan, vrchní, pak Zajíček, Sejtko, Klásek, Zima.

Vrchní. Jsem nešťasten, Milosti, všecko tak zkrátka, o překot.

Dvořan. To bylo J. Jasnosti právě vhod. Ale chtěl jsem se optat -

Zajíček se šumaři (vchází zkroušeně). Ráčeji odpustit.

Vrchní (prudce) Co zas chcete?

Zajíček. Prosím, tu kasací, kdyby J. Jasnost ráčila -

Vrchní. Není možná.

Dvořan. Paní kněžna je velmi unavena.

Zajíček. A prosím, kdy pak bychom -

Vrchní. Nevím. A teď jdete!

Zajíček se šumaři (odejde).

Výstup 12.

Dvořan, vrchní.

Vrchní (sladce). Ráčil jste se přát - "

Dvořan. Ah, ano. Je ten mlynář statný?

Vrchní. Statný, hezký chlapík, ale -

Dvořan. Nebezpečný buřič. (Venku hluk). Co to?

Vrchní. Nevím, co by - (Chce k oknu).

Výstup 13.

Pan Franc, předešlí.

Vrchní. Co je?

Franc (ulekán). Prosím, poručil jsem zavřít Votrubu ale jak mušketýr na něj sáh', začali rychtáři reptat hrozit a se bouřit.

Vrchní. Co! Teď, tady, v tuto slavnou chvíli rebelie !

Dvořan. Jen nepozbýt kontenance. Násilím to dnes nejde. Něco jim slibte.

Vrchní. Mají povolenou traktaci.

Dvořan. To je najednou mnoho. Měli by snad dost pivo.

Vrchní (ochotně). K službám, ano, jistě. Už jdu. (Odejde.)

Pan Franc (za ním).

Výstup 14.

Dvořan.

Dvořan. Dafnis - Dafnis - A ten mlynář (přechází zamyšlen k oknu, pojednou stane. S úsměškem). A co revoluce? (Stane u okna.)

Venku se šum a hluk tiší, až ztichne. V tom se tam ozve.

Vrchní. Její Milost ráčila vám povolit na vaše občerstvení a posílení dva sudy piva.

V to zabouří: Vivat! Vivat! Intrada.

Dvořan (hledě oknem ven, pokyvuje s úsměškem hlavou). Známe je.

Jednání druhé.

Na pravo v popředí průčelí starého mlýna roubeného. Ode dveří v levo lavička. Nejdále v popředí starý, mlýnský kámen zarostlý travou. Za mlýnským stavením stromy, mezi než vede náhon tekoucí z leva. Na obou březích náhonu volno, jen na levo, kdež lávka, skupina olší a křoviny. U lávky na pravo hrubý pařez. Za náhonem palouk, za paloukem v pozadí les. Je pozdě odpoledne.

Výstup 1.

Vodník Míchal, vodník Ivan.

Míchal (vynoří se z houštiny u lávky, vyhlíží k mlýnu, pak věší po křoví různobarevné pentličky, jež mu volně splývají kolem krku přes prsa. Nepozoruje, že z pozadí za lávkou vystoupil Ivan).

Ivan (stane na lávce, pozoruje Míchala, pak s úsměškem). Jak jsi starý, lak jsi hloupý. Či myslíš, že na tu strakatinu ještě někoho uvábiš a nějakou panenku chytíš? Či snad jen sobě pro radost -

Míchal. Ne, jí (vzdychne), jen pro ni. Tady na mlynářčinu schovanku to líčím.

Ivan. Haha, Mikli! Ty pentličky a oni na tebe provaz z lýčí. Že ho mlynář na tebe má,

Míchal (zlostně). To má a také lejstra.

Ivan. Aha, potvornými slovy na tě volá. A ty místo abys ho zlobil, věšíš pentličky a vzdycháš, škemráš a - fintíš se. Hm, jak jsi učesaný, ulízaný (prohlíží si jej) a boty - ukaž - červené botičky. Na těch jsis dal záležet.

Míchal (ulichocen, samolibě) Hezké, vid' - To aby - víš, víš, já bych se rád ženil, tuze rád, a děti bych rád měl a hodně mnoho dětí. Já bych se s nimi válel jako s koťaty, hrál si a kočkoval se s nimi, já bych je sem na břeh vodil na sluníčko jako vydra mladé -

Ivan (vpadne). A poslouchal jejich kvikot, vrnění a skřek, rovnal jejich rvačky a žlučil se ustavičně. Brr - Marné tvoje vzdychání. Nech pentlíček, nech botiček. Jsi hlupák tak, jako že je v milování slabost. Tys láskou slepý, slabý. Ten mlynář tě ještě chytne, ke kamnům přiváže, nebo tě kyji uperou a odtud vyženou v - červených botičkách, v kloboučku -

Míchal (durdivě). Mne? Mne? Ty vrbo vyšeptalá, ty staromládenecká mrzutino kyselá, cos přišel mně kázat, kdo tě zval, proč lezeš ze svého shnilého rybníka?

Ivan. Stěhuju se.

Míchal. Tak! A proč?

Ivan. Pro moudrost ctných a opatrných měšťáků, neb se v radě usnesli vypustit velký rybník za městem.

Míchal. Aha -

Ivan. Já na ně nečekal a hned jsem zařízl svých dvanáct štik stříbrných, co v lodičce mne vozily. Zařízl jsem je, aby se nedostaly na pekáč těm měšťákům, aby se po mých štikách neoblizoval pan purkmistr a koňselové přemoudří. A jsem rád -

Míchal. Rád! Čemu -

Ivan. Že jdu. Už jsem tam měl všeho do syta. Jaké tam živobyті! Mne již omrzelo, pořád přehlížet tu lidskou havět, přehlížet a poslouchat, za kmotra chodit rybákům a na funus, o muzikách ženské tlouky provádět, opilce chytat, když se jim nohy zadrhnou a po hrázi jdou šeberem, nezbedné kluky plašit, lapat a večer pak - oh - poslouchat šplechty milenců na hrázi pod duby, jak vzdychají a vrkají, nebo se dívat na potrhlé veršotepce, jak měsíc do svých veršů chytají, jak naslouchají rákosí - (Zlostně.) To a pořád to, pořád jednu písničku. To přeslychat a přehlížet a nesměti se bez nesnází ani ve vraníka proměnit a v bujné volnosti se rozběhnouti paloukem, z kopyta si vyhodit, hnát se s hřívou vlající a zařičet tak z plna do bouře a noci, ba ani ne se krotce, volně popást nebo proměnit se v lucernu a plouti rudým světýlkem za noci tiše zvolna po proudu do černá pod stromy -

Míchal. Ani to ne!

Ivan. A jen všude pošklebek, osidlo a číhání, aby našince chytily a provaz zadržli. Proto pryč z těch lidí falešných. Lásku sobě lhou, každý jenom sebe miluje a číhá na druhého, kterak by jej bodl neb aspoň upíchl a nohu jemu nastavil. Jejich svět jim nestačí, smějí se nám a přec nás nenávidí. Pryč od lidí, to suma moudrosti.

Míchal. Kam chceš?

Ivan. Brachu, do sousedství.

Míchal (kvapně). Sem tě nepustím.

Ivan. Snad nemyslíš, že jdu k tobě. Denně bych se musil stydět za tebe, jak se fintíš a pácháš hloupost na hloupost.

Míchal. Kam tedy -

Ivan. Kde budu sám a sám, kde sotva kdy spatřím lidskou tvář. (Ukáže k lesu.) Tamhle do jezírka v lesích u starého zámečku, do té osamělé tůně. Tam bude klid, tam budu volně dýchat ať v chládku lesa u vody, ať na sluníčku o poledním tichu. Dýchat, dýchat, vyhřívat se, a za deště pak sedět pod hustým krytem olší omšných a buků; sedět v příjemném schoulení a poslouchat, jak korunami šumí déšť, jak crčí lopuch širokými vějíři, a dívat se, jak poskakují vodou kloboučky, jak letí kola po hladině v šero u břehů, pod houštiny a kmeny schýlené. Té hudbě naslouchat, když v přítmi deště, v přítmi stromů řeřavě se rdí z tvé fajfčíčky, a vědět při tom, že jsi sám a sám, že nikdo nepřijde -

Míchal. To tě také omrzí.

Ivan. Už ne. No, a pro změnu a pro radost časem hodím náhlou hrůzu děsivou na bábu na houbách, na panenku v jahodách neb večerem na zpozdilého poutníka. Však kdo tam zabloudí! Leda jen srnek sbor. To zakletý je kout, tam bude klid a ticho, ticho -

Výstup 2.

Hanička, předešli.

Hanička (v dřevákách stane na prahu, vystoupí na lavičku u dveří, a zaclánějíc dlaní zrak, vyhlíží před se na levo).

Míchal (vzrušen, tlumeně). To jest ona, to ten květ!

Ivan. To je ona! Nó, nó - Tak si pro něj skoč!

Míchal (huhlavě). Na suchou půdu! A Černobýl má za pasem.

Hanička (volá). Libore! Libore!

Míchal (nadšeně). Slyšíš, slyšíš, to je hlásek!

Ivan. Nó, nó, hlásek je, ale raději ho neslyšet. Máš lidskou slabost, proto jsi k smíchu.

Hanička (za té řeči sestoupila a zachází v pravo za mlýn).

Ivan. A budeš ještě víc, až přijdeš se hřbetem na strakato zmalovaným. Není ti pomoci.
(Ustoupí a zmizí mezi stromy.)

Míchal (za ním zavrčí, pak so schoulí do křoví).

Výstup 3.

Babička, Hanička.

Hanička (v pravo za mlýnem). Libore! Libore!

Babička (stane ve dveřích, rozhlíží se).

Hanička (se vrátí).

Babička. Není tu?

Hanička. Ani vidu ani slechu. Snad je v stráni u drvařů. Zavolám tam.

Babička. Jdi, zavolej, děvečko, a přijď říct. (Zajde do mlýna).

Výstup 4.

Zajíček, Sejtko, Zima, Hanička, Míchal.

Hanička (chvátá na levo, pojednou zuje dřeváky a postaví je na pařez. Chce dál, v tom z leva)

Zajíček a šumaři.

Hanička. Hlele, pan spomocník a slavná muzika. Kam tak pospěchem?

Zajíček. Chystáme kasací.

Hanička. Zas? Což při tom vítání nebyla?

Zajíček. Ba nebyla; že prý paní kněžna je zondaná.

Sejtko (vesele). Z kočáru na hedvábných poduškách.

Zajíček. To ten dvořan.

Zima. Já bych čet' a čet'u (opatrně se ohlíží), že kněžna o tom ani neví, že (tajemně) ten dvořan -

Sejtko. No tak co, Zimo.

Zima (ohlíží se). Člověk je přeplašen, pozor na řeč - ale (schytrale) ten dvořan, co se mýho rozumu dotejče, jak já to pozoruju, je víc nežli dvořan; on poroučí, a chce poroučet, je víc nežli dvořan, ale míň nežli přítel; je malý přítel paní kněžny. A ostatek abyste věděli, kdo je nejlepší přítel -

Zajíček. Musíme jít.

Sejtko. Tohle moudro ještě vyslechneme. Tak, Zimo, kdo je nejlepší přítel?

Zima. Jde s tebou.

Sejtko. Snad vy. To ne.

Zima. To ne, ani tuhle pan spomocník a taky ne Klásek.

Sejtko. I u všech všudy, tak tedy kdo -

Zima. Kolena. Kolena, brachu, jsou nejlepší přítel. Mezi lidmi by jeden druhému sousto od úst utrl, a kdyby ti upadlo, hned po něm chňapne jiný. Jen kolena je zachytí, aby ti ostalo -

Sejtko (vpadne). To je moudrost! A Klásek o ni přijde.

Hanička (k Zajíčkoví). Čekáte ho? Jen pustí-li ho Klásková.

Zajíček. A kdyby měl došky vyrazit, musí přijít.

Hanička. A tu žádost, víte -

Zajíček. Tu podám teď při té kasací.

Sejtko (jenž vyhlédl na levo). Klásek! A jede!

Zajíček. Že jede?

Výstup 5.

Klásek, předešli.

Klásek (z leva, veze na trakaři pytel obilí). Tu jsem. Ale honem pomozte mně složit, honem. A tuhle, pane učitelský (vytáhne z pod kabátu klarinet), podržte, prosím vás. Sejtko, pojd', pomoz. (Dojede ku dveřím mlýnským.)

Sejtko (mu pomůže pytel odnést do mlýna).

Zima (převrátí trakař a sedne na něj). Jak já to pozoruju, já bych čet' a čet'u, že Klásek utíká.

Hanička. Kde bude ta kasací?

Zajíček. Haničko, tobě, ale jen tobě to povím. Když nás tak na zámku odbyli, poradil mně zahradník, víš, kmotříček. abych se zeptal starého Žana, a ten mně prve vzkázal, že kněžna, ale pro boha tě prosím, Haničko, aby se nám to nezkazilo, mlč -

Hanička. Ale co ti vzkázal?

Zajíček. Že kněžna mluvila o zámečku (ukáže k lesu), tak my pro jistotu -

Zima. Člověka sic kolikrát přeplašili, ale co se tohohle dotejče, (tajemně) já bych čet' a čet'u (ohlíží se), že chce mít kněžna něco extra, a že takoví vyzahálení lidé pořád něco shánějí, (schytrale) víme -

Sejtko (vyjde ze mlýna). Tak už je žito na zanášce.

Klásek (vezme klarinet od Zajíčka).

Hanička (vesele). Co Klásková -

Klásek. Žena? Kačenka? A bože, ta je starostlivá, ta hned, když jsem to žito snášel s půdy, ale bože, táto, ty se strhneš, já bych to, táto, hned vzala za tebe. A já zas, ale bože, mámo, jak bys ty, to ne. A máma zas, tak jen pomalu, táto, ať si neublížíš.

Zajíček (jenž netrpělivě naslouchal). No tak -

Sejtko (ku Kláskovi). Že ona se přiběhne podívat -

Klásek (trhne sebou). Už jdu.

Zajíček (běře Zimu za rukáv). Pojd'te, Zimo. S pánem bohem, Haničko, ale prosím tě, víš - (Odejde se Zimou a Kláskem přes lávku v pravo a v pozadí k lesu.)

Sejtko (vesele). Tak si přece zahrajeme. (Za ostatními.)

Hanička. Jen co si vyhrajete. (Jde na levo.)

Míchal (v houštině z hluboka zavzdychá).

Hanička (bezděky stane).

Míchal (vynoří se z houštiny, zavzdychá pln toužebnosti). Sluníčko!

Hanička (vytrhne od pasu větvičku Černobýlu). Nesužuj, vodní panáčku! (Odběhne na levo.)

Míchal (zalízá skuhraje). Však má chvíle přijde -

Výstup 6.

Vrchní, dvořan.

Dvořan (vyjde z leva za lávkou). To je ten mlýn ?

Vrchní. K službám. A v něm je ten zporný mlynář.

Dvořan. Také to děvče sirotek. Máme na ni právo.

Vrchní. Mlynář alespoň nedokáže, že on má na ni právo.

Dvořan. Dokáže, nedokáže, ale my mu okážeme. Je nebezpečný, protože dává zlý příklad.
(Stane na lávce.) Ale její Jasnosti už o něm nemluvte. Nerada o něm slyší.

Vrchní (žasna). Nerada? A já musil po obědech znovu učinit J. Jasnosti o něm nejponíženější přednesení.

Dvořan (nemile překvapen). Tak ? A poslouchala ?

Vrchní. O, velmi pozorně.

Dvořan. Tak? (vzpamatovav se). Ach ano, pravda. Ale jednati s ním budu já. Je velmi nebezpečný - (Zamlouvá, ukazuje do zadu k lesu.) Tudy se dojde také k zámečku?

Vrchní. Tudy je tam cesta od mlýna.

Dvořan (došel přes lávku). Ah, co to! (Stane u pařezu, prohlíží si lorgnonem dřeváky.)
Dřeváky, ale jaké! Ty snad nějaká víla nosila. A nejsou bez ozdob. Tu vypálené kolečko, tu květ -

Vrchní. Snad jsou toho děvčete ze mlýna.

Dvořan. Ah, ah, to by byla nožička. Je-li to děvče tak sličné, jako má malé nožky - (zvedne oba dřeváky, každý ve dvou prstech) no - žičky - no - ži -

Výstup 7.

Hanička, předešlí, pak kněžna.

Hanička (zpívá za scénou). Lohovskej pan vrchní hodnej pán, on trápí poddaný jak chce sám-

Dvořan (naslouchá, pak s úsměvem k vrchnímu). To je na vás?

Vrchní. K službám, to jest -

Hanička (vystoupí popěvujíc si:) Trestá je, vede je k dobrýmu - (náhle zmlkne). Ah -
(shlédnuvši dvořana s dřeváky, zasměje se). To jsou mé dřeváky.

Kněžna (vystoupí z pozadí za lávkou, stane mezi stromy).

Dvořan (galantně zažertuje). A roztomilé. Jeden z nich si ponechám, a pro druhý si ke mně přijdeš.

Hanička (rázem mu oba vytrhne). Oba mám; ani ten, ani ten vám nenechám. Pozor, pane, to není střevíček z hedvábí, to je dřevák a ten tvrdě přišlápne. (Odkvapí do mlýna, vesele si pozvukujíc.)

Výstup 8.

Dvořan, vrchní, kněžna.

Dvořan (užasle hledí na ní). Jako malina! Malina, že člověk zapomene - A ne vesnický hloupá. Ale dostal jsem -

Vrchní. K službám - eh to jest -

Dvořan (běře na se opět důstojnost). Proč jste mne neinformoval?

Kněžnu (to baví; usmívá se).

Vrchní. Kdož by se nadál takové smělosti.

Dvořan. Měl jste to znát. To děvče odtud odvedete.

Vrchní. Mlynář bude vyvádět.

Dvořan. Skrotíme jej, uvidíte.

Kněžna (vstupujíc na lávku, volá čtveračivě). Pane hrabě -

Dvořan (překvapen). Ah, Jasnosti! (Jde jí vstříc).

Kněžna. Vy tu?

Dvořan. Chci vidět toho zpuřného mlynáře.

Kněžna. A seznat zdejší modu v obuvi.

Dvořan (se hryzne do rtů). Jdu z ouřední horlivosti -

Kněžna. To děvče je velmi čiperné.

Dvořan. Velmi smělé, Jasnosti.

Kněžna. Chci s ní promluvit i s mlynářem. Podívám se do mlýna.

Dvořan (kvapně). To není možná, Jasnosti, to není možná. Tam za tím prahem, kdož ví, co by vás čekalo, jaká odvážlivost. Hle, nikdo ani nevyšel vás uvítat.

Kněžna. Snad není mlynář doma.

Vrchní (ochotně). Jasnosti, s dovolením, přesvědčím se.

Kněžna. Zeptejte se.

Vrchní (odejde do mlýna).

Výstup 9.

Kněžna, dvořan.

Dvořan. Jasnosti, že jste se bez průvodu odvážila! A právě sem, sem. Zde hledáte zábavu?

Kněžna. Ne; jiné lidi, nová místa, jichž nuda nehlídá. Také ten zámeček v lesích mne zajímá.

Dvořan. Jaká tam samota a jaké nepohodlí!

Kněžna. Co s pohodlím, když v něm není klidu? Na zámečku nejnutenější je a ještě víc, co nikde na žádném z mých zámků. Poloha u jezírka a stará stavba, jistě ballustrády omšené, stichlá terasa, k ní volné schody popukané a tráva v jejich skulinách, podivné koutky a v tichých komnatách zelenavé šero lesa - Všecko jinačí, tak opuštěné v tajuplných stínech - Ta samota snad pobaví, utiší, dá klid -

Dvořan. Snad, ale na jak dlouho.

Kněžna. Klid je všude hostem nestálým. Ale jen den, jen chvíle jej mít a moci nemyslit (ironicky) na věrnou lásku, na obětivé přátelství a oddanost, snít v sladkém utišení, stát v záři slunečné nebo v dumném soumraku, blaze vnímajíc, zapomenuvši a zapomenutá, tak jako květina, tak jako strom - A co tížilo, aby mizelo tak jako oblak v

dálku, pryč, a haslo jako červánky, a kolem všecko, les i vodní tůň i stará stavba omšená se stíny zašlých pokolení, vše i nitro, duše, vše aby splývalo v akkord jímavý, jenž elegicky hne i konejší. Hle, už tady cítím, co mně dá ta samota.

Dvořan. To jen vaše snění Jasnosti. Proto bych radil, a je nutno z ohledu -

Kněžna (vpadne). Dost, už zase ohledy. Mějte také ohled na mne, a že srdce mám -

Výstup 10.

Vrchní, předešli.

Vrchní. Mám čest oznámit, že mlynář není doma.

Kněžna (ironicky). Ach, má jediná naděje. Myslila jsem, že alespoň jemu oči uvidím. A což to děvče?

Vrchní. Stará mlynářka je hlídá a nechce ho sem pustit.

Kněžna. Kam odešel mlynář?

Dvořan (znepokojen). Pořád on -

Vrchní. Tady prý pod stráž (ukáže na levo). Já bych se s dovolením, podíval.

Dvořan. Nač čekat, Jasnosti, na takového; a připozdívá se.

Kněžna (k vrchnímu) Jděte, podívejte se.

Vrchní (odejde v levo).

Výstup 11.

Kněžna, dvořan.

Dvořan. Jasnosti, dovoluji si varovat, ten mlynář -

Kněžna. Proč? Toť přece muž, jenž zachoval si hlavu vztyčenou. Toť síla -

Dvořan. Ale hrubá. Neračte s ním sama jednat

Kněžna. Proč?

Dvořan. Nejprve aby jednal s námi, se mnou a s vrchním.

Kněžna. Ale já budu při tom. Ah (náhle jí připadne), máte pravdu; ano, aby nevěděl, aby neměl žádných ohledů. Uvidím, jak bude pak, až sama vystoupím -

Výstup 12.

Vrchní, předešli.

Vrchní. Jasnosti, mlynář se už vrací.

Kněžna. Už jdu.

Dvořan. Jasnosti, opravdu? Skrývati se k vůli tomu chámu -

Kněžna (na lávce). Je to něco zvláštního. (Zajde za stromy.)

Vrchní. Co to, prosím, že -

Dvořan (mrzutě). Šílené nápady, ženské rozmary. S tím mlynářem začněte o lípě, ať sezná paní kněžna (s úsměškem) tu „sílu“.

Kněžna (se vrátí na lávku). Mně připadlo, že bude lip - (vyhlédne na levo). Ah, už jde. Jak je urostlý!

Dvořan. A opálený!

Kněžna. Ale má kolorit. To mně, milý hrabě, ještě připadlo, abyste se také schoval.

Dvořan (tma). Já, jasnosti, já? Má hodnost a k vůli takovému -

Kněžna. Honem, honem, hrabě. Chci, aby nejprve začal vrchní, pak vy, ať uslyším všechny tony mlynářovy drsné melodie. Tedy rychle, rychle! (Ustoupí za stromy.)

Dvořan (popuzen). To je jí zábavou! (Odejde za kněžnou.)

(Slunce zapadlo.)

Výstup 13.

Mlynář, předešli.

Mlynář. Ah, pan vrchní. Dobrý večer. (Chce odejít.)

Vrchní. Na slovíčko. Jsem tu ve jméno Její Jasnosti.

Mlynář. Co si přeje?

Vrchní. Stran té lípy a stran -

Mlynář. Haničky. Dobrou noc (Odchází.)

Dvořan (vykročí kvapně na lávku). Počkat!

Mlynář (stane.)

Dvořan (dojde). Jsem vladař Její Jasnosti.

Mlynář. Čeho si ráčíte přát?

Dvořan. Nepřeju si, ale poroučím, a to nejprve, abyste se vzdal té staré lípy.

Mlynář. To neučiním, a kdyby sama kněžna poručila.

Výstup 14.

Babička, předešlí.

Babička (stane na prahu).

Mlynář. Nevzdám se té lípy, protože je mým dědictvím po dědu a pradědu; je našeho rodu od nepaměti. Rostla staletí, a kdybych vám ji vydal, padla by chvilkou. A jak moh' bych dopustit, aby klesla poražena, aby padla její koruna, kdež ptactvo nocuje a spí a zpívá. A co pod ní, v jejím stínu, za parna v poledne i podvečer, co tam lidí odpočívalo a odpočine, co hovorů tu, rozprávek, starých pamětí o divných dějích. Pokolení jde za pokolením, a lípa pořád chrání je a stíní.

Babička. To je jako svatý strom a je mu rozuměl, když v noci svatojanské jeho listí zašustí. -

Vrchní (s úsměškem). Pěkné povídačky o pokladu, o zlaté koruně a zpěvu -

Dvořan. Samé výtvary tmy, pověry a nevědomosti.

Mlynář. To si jmenujte, jak chcete. Tomu neporozumíte, protože to necítíte. To je staré dědictví i naše outěcha a věříme, že dokud ta lípa vznáší svou korunu, že (ukáže na mlýn) tento krov je bezpečný.

Kněžna (zatím vystoupivší stane na lávce). To není hrubé. A oheň má.

Dvořan. K smíchu pověra.

Vrchní. A nebezpečné jsou ty pohádky.

Mlynář. Slýchal jste je od své matky.

Vrchní (ostře). Nic jsem neslyšel. (K dvořanu.) Nebezpečné jsou, protože je posilují v odporu a neposlušnosti. Tam pod lípou se ode dávna scházeli nespokojení, a po dnes se tam tajně scházejí a puntují se proti ouřadu a vrchnosti. Tady ve mlýně byl vždycky úkryt každého, ať kacíře ať buřiče, a když ho tu už nemohli ukrýt, zmizel pokaždé tam u lípy beze stopy.

Dvořan. Ten strom musí pryč! Padne.

Mlynář. Ne.

Babička. Pamatujte na staré proroctví, že uvidí boží znamení ten, kdož by chtěl tu lípu porazit.

Vrchní. Stará Sibyllo, tím nás neuženeš.

Dvořan. Ta lípa padne tak, jako že vydáš to děvče sirotka.

Mlynář (hrozivě). Tu jsem, a přijde-li kdo s tím, jak pravíte, při sám bůh, dřív zabit by mne musil, nežli překročí můj práh. Zneuctít ji nedám, odvést do vašeho otroctví.

Vrchní. Dvořan. Rebell! Poslechneš!

Mlynář. Nemáte mně co poroučet.

Kněžna. Ale já! (Přichází chvatně od lávky.) Já, kněžna, vrchnost, tobě poroučím. Ukaž tu dívku, chci ji vidět.

Mlynář. V tom neposlechnu, paní kněžno, ani vás.

Kněžna. Ale v jednom poslechneš. Lucernu přineseš!

Mlynář (se zarazí). Jak - A nač -

Kněžna. Lucernu přines, jak tvá povinnost.

Mlynář (okamžik váhá, pak odchází). Babičko, pojd'te k Haničce. (Odejde do mlýna.)

Babička. (za ním.)

Výstup 15.

Kněžna, dvořan, vrchní.

Vrchní (klaní se). Oh, Vaše Jasnost jediná jej skrotila. A jaký je to rabulist!

Kněžna (nevšímajíc si vrchního, k dvořanu vesele). Jste spokojen?

Dvořan. Nevím však, Jasnosti - obávám se -

Kněžna (vesele). To věřím. Zás už ohledy? (K vrchnímu.) A vy přiveďte to děvče.

Vrchní. Jasnosti, on - mlynář, ráčila jste vidět a slyšet - A ve mlýně je sekerník, jeho věrný pomocník -

Dvořan. Je skutečně této chvíle na pováženou.

Kněžna. Nic nechci, nežli s tím děvčetem promluvit, nic jiného, rozumíte mně. - Ah, tu je můj světloňoš a (k dvořanu) Dafnis.

Výstup 16.

Mlynář, předešlí.

Mlynář (nesa rozžatou lucernu, stane u prahu).

Kněžna (k dvořanu). Sluší mu to i v té službě.

Dvořan (káravě). Jasnosti!

Kněžna (k mlynáři). Děkuju vám.

Vrchní (trne).

Mlynář (překvapen, pak chce pověsit lucernu na skobu nade dveřmi).

Kněžna (rozmarňě). Ale tak ne, to není všechna vaše povinnost. Posvítíte mně.

Dvořan. Jasnosti!

Mlynář. Kam? (Vezme lucernu ze skoby.)

Kněžna. Tam, kam žádati mám právo. K zámečku.

Mlynář. Teď, hned?

Kněžna. V ten okamžik.

Dvořan. Není možná, Jasnosti, račte povážit! Tak pozdě a cesta vede pustým lesem.

Kněžna. Právě proto potřebuju průvodce a světla. Nebojte se, a není třeba, abyste se průvodem namáhal. Zůstaňte si, půjdu sama.

Dvořan. To teprve! Jasnosti, nemohu dopustit -

Vrchní. Je nebezpečný -

Kněžna. Pak - (beře mlynářovi lucernu) rozbiju tu lucernu. Nač je?

Dvořan (zadrží kněžnu). Ne, proč mu dávat svobodu!

Vrchní. To bychom teprve neobstáli.

Kněžna. Tedy půjdu.

Vrchní (poníženě). Snad směl bych já.

Kněžna (kvapně, s úsměškem). Ne, děkuju, a nezdržujte se. Doprovodíte pana hraběte.
Dobrou noc. pane hrabě.

Dvořan. Jasnosti, budu o vás trnout (klaní se).

Kněžna. Jen spěte klidně.

Dvořan (odejde přes lávku v levo)

Vrchní (Odejde za dvořanem).

Kněžna (jež usmívajíc se hleděla za nimi, obrátí se k mlynáři). A my půjdeme.

(Měsíc vychází.)

Výstup 17.

Braha, pak Hanička, pak babička; předešlí.

Braha (vyjde kvapně ze mlýna). Pane otče, Hanička nechce zůstat u babičky.

Hlas babiččin (ze mlýna). Haničko! Haničko!

Mlynář (k Brahovi). Řekněte Haničce, že -

Hanička (vyrazí, ale stane u dveří). Libore, nechod'!

Mlynář. Musím, Haničko.

Hanička. Já půjdu za tebe.

Kněžna. Aj, máš o něj strach?

Mlynář. Haničko, chceš-li mne ponížit!

Hanička. Abys sám se neponížil!

Babička (vystoupí, zůstane u dveří).

Kněžna (k mlynáři). Chcete zůstat?

Mlynář (rozhodně). Půjdeme, poroučíte-li.

Kněžna (potěšena). Půjdeme.

Mlynář. Haničko, babičko, dobrou noc! (K Brahovi.) Hlídejte dobře!

Hanička (varovně připomínajíc). Libore, pamatuj! (Hledí za odcházejícími.)

Babička. Nešťastná lucerna! Pojď Haničko. (Odejde.)

Hanička (odejde za babičkou do mlýna).

Kněžna (na lávce se zastaví). Nechcete se vrátit?

Mlynář (jenž nese před ní lucernu). Už se bojíte, Jasnosti?

Kněžna. Jděme!

Mlynář (zachází za lávkou k lesu).

Kněžna (za ním).

Výstup 18.

Braha, Klásková.

Braha (hledě za nimi). To svět neviděl - Panské churoty ze mhy upletené -

Klásková (z leva chvatně). Není tu, že tu není -

Braha. Kdo -

Klásková. Můj muž - Že tu není?

Braha. Ale byl tu. Přivez' obilí -

Klásková. To všecko zas jen na štrych, aby se dostal z domu.

Braha. Povídali, že odešli s učitelským, on a Zima.

Klásková. A Sejtko - aha -

Braha. Hrát kasací.

Klásková. Ale komu, komu! A ostatek, budou-li hrát, není-li to všecko na štrych. Nevěřím, žádnému nevěřím, jenom kartám, ty kladou (vytáhne karty, sedne na trakař) dobře - Tuhle vidíte - Červené eso - do cesty mu žaludský shorek, a tu zelená - aha - pěkná kasací - To je ženská (shrábne karty a vyskočí), zase ženská a žádná kasací. Kam šli -

Braha. Povídali, že šli (ukáže za lávku k lesu) k lesu, jako na zámeček. Náš mlynář tam taky šel, musil. Vede kněžnu, svítí jí lucernou.

Klásková. Tak? A to by - (náhle se rozhodne) To se přesvědčíme Já jich dohoním, já je dostanu. (Za řeči dojde na lávku.) To pak bude kasací! (Kvapně zajde v pravo k lesu.)

Výstup 19.

Braha, Míchal, Hanička.

Braha. A to je saň! Ta aby se s drakem pojímala. (Zajde do mlýna.)

Míchal (povyleze z křoví, šklebě se.) Hehe, Ivan - Ten bude poklidně dýchat - na měsíčku - poklidně - Všecko tam běží - bude mít pěknou první noc - S muzikou - Ale mně přišla chvíle. Mlynář pryč - hehe -

Babička (ve mlýně). Haničko!

Míchal (se pouschová v křoví).

Hanička (vyhlédne mezi stromy v pravo za mlýnem, náhle vyběhne a běží chvatně přes lávku).

Míchal (překvapen: pojednou však vyrazí, chce ji chytnout). Sluníčko!

Hanička (už za lávkou, chvátá v pravo do pozadí k lesu).

Braha (za mlýnem volá). Haničko!

Míchal (zmaten). Tak! (Okamžik se rozmýšlí, pak pojednou). A já tu ostat? Ne! (Vskočí na lávku.)

Jednání třetí

Lesní palouk plný kopretin a zvonků. Na levo i v pozadí starý les. Na právo volno; jen několik bříz tu stojí u mokřiny, ve které leží několik kamenů pro snazší přejítí. Na levo před lesem v palouku stará, košatá lípa kvetoucí. Noc; měsíc svítí, chvílemi se ženou přes něj mraky.

Výstup I.

Sejtko, Zajíček, Zima, Klásek.

Sejtko (první vystoupí z prava, obrací se zpět). Tak pojd'te, strašpytlové, nic tu není. (Přejde přes kameny na palouček.)

Zajíček (vystoupí, opatrně se rozhlídne). Nic. (Jde přes kameny.) Pojd'te, žádný tu není.

Zima (vystoupí). No, já se nebojím, ale co se mýho rozumu dotejče (přechází) myslím, že v noci opatrnosti nezbývá. Noc má svou moc a svý právo, jak se říká. Den je k práci a noc jako neděle k odpočinutí. Proto má člověk v noci spát.

Sejtko. Proto spíte i o muzice.

Zima. Ty mlč! Bodejť, ty o ní nikdá neusneš!

Sejtko. I usnu a třeba i v kostele, jako tuhle o kázání. To mně šly oči tak dohromady a nohy začaly pode mnou klesat - zkrátka d'ál jsem špatnou figuru.

Zajíček. Klásku, kdepak jste?

Klásek. Tuhle. (Vystoupí.) Tak tu žádný není?

Sejtko. Leda by na tě čekala žena.

Klásek. Ale japak, ta spí. Bože, kdyby věděla, ta by schla ouzkostí, ta by zas: Táto, táto, kams dal rozum, v noci, k zámečku u jezírka! Bez toho tam straší.

Sejtko (zúmyslně). V noci straší všude; duchů a nočního mámení je všude plno.

Klásek. Co strašíš?

Sejtko. Tak ne! Což nepanují v noci lesní panny a hejkal a -

Klásek. Už mlč!

Zima (vážně). Noc je královna duchů, to je jisto.

Zajíček (zatím popošel do paloučku, dívá se po nebi, po lese kolem). No, mnoho se povídá.

Ale to je jisto, že to člověka v noci divně obejde, jako svatá hrůza, a přece se musí říct, že je to krásné. Krásné!

Zima. Ten strach obejde člověka nejvíc na smutných místech, jak se jim říká. (Ku Kláskovi.)

Jdeš a jdeš a najednou jakoby se někdo ze stínu vyhoup' a do očí se ti podíval, a už je pryč. Jen ty oči vidíš, ten strašný pohled -

Klásek. Co mně to vykládáte -

Sejtko (schválně). A já ti povím, že na takových místech roste divné bejlí, a když je člověk překročí, víc se odtud nevyplete.

Klásek (mrzutě). A dej pokoj!

Zajíček. Abysme šli.

Sejtko. Času dost, kněžna tam ještě není. (Sedá pod lípu.)

Klásek. Ale kdyby na nás někdo přišel -

Sejtko. Tvá žena ne; ta už spí a jistě se jí zdá o tobě.

Klásek. A to jo, to ona vždycky ráno: Bože, táto to jsem ti měla sen! A já: O čem mámo, a ona: O tobě táto. To se ti mně zdálo - (usedne).

Zima (usedl také).

Zajíček (zatím přecházel zamyšlen; pojednou). Bože! (Začne se šacovat.)

Zima. Co je?

Zajíček. To jsem se lek'. (Vytahuje z náprsní kapsy žádost.) Tu je, supplika. Už jsem myslil, že jsem ji ztratil. (Rozbalí ji, dívá se do ní při měsíčku.) No, já myslím - no, to by bylo, když kněžně pěkně zahrajeme a když si pak přečte tuhle suppliku. Jako tohle jak povídám. (Čte:) Nemůžu hlady mřít, nechci přec krást, neb s holí žebráckou zahanbit vlast. Již se mně začalo hrozně stejskat -

Klásek (jenž neposlouchal, nýbrž se plaše ohlížel a naslouchal). Jezus! Slyšíte?

Zajíček. Co?

Klásek. Tak jakoby někdo volal a tak divně -

Sejtko (schválně). Snad Hejkal -

Klásek. A mlč, chceš ho přivolat, aby nám skočil na záda, nebo aby nás lesem honil?

Sejtko (zpupně). No, rád bych ho jednou uviděl.

Klásek. To by ses křižoval.

Sejtko. Já bych se nebál!

Zima. No nevím; kdybys viděl, co jsem já viděl -

Klásek (dychtivě). Vy, Zimo?

Zima. Tomu už je hrůza let. To jsem šel jednou večír z Vrchovin panským lesem. Drvaři seděli u ohně já sednu k nim, povídáme a v tom před námi Hejkal -

Klásek (jenž dychtivě naslouchal, vydechne). Jejej!

Zima. Jakoby ze země vyrost', lesní muž, Hejkal, fousatý, vlasatý, mechem obrostlý, na hlavě kapradí, oči jako v houštině -

Klásek. To jste se lekli -

Sejtko. Já bych se nebál.

Zajíček. A říkal něco?

Zima. No, povídal, takovým hlasem povídal: Už pamatuju třikrát pole a třikrát les na tomhle místě, jako co jsme sed'ali, víte, třikrát les, ale, povídá, takovou chamrad' jsem tu ještě nevid'al -

Klásek (tiše se pochechtává). To jako vás -

Sejtko (vpadne). A povídal ten fousáč Hejkal: (Napodobí hlas:) Jen ještě ten druhý klarinet z lohovský bandy k vám patří, ten, co se ženy tak bojí, Klásek -

Klásek (se rozežene). I ty -

Zajíček (k Zimovi). A už dost?

Sejtko. Já bych byl na něj taky zahejkal a chyt' ho za fousy.

Zima. Nehřeš! (K Zajíčkovi.) Ještě jen do ohně fouk' a oheň shas', ani jiskra neostala, a najednou taková tma a nad hlavama v stromech ví -

(Vítr se náhle zdvihne, stromy hlasno zašumí. Sešeří se.)

Klásek. A jejej! (Ze strachu vyskočí.)

Výstup 2.

Hejkal, předešlí.

Hejkal (zjeví se v pozadí).

Klásek. Spaste duši! (Křížuje se.) Jde na nás! (Uteče na levo do pozadí.)

Sejtko (uteče na levo do popředí).

Zima. Kdo jste dobrý, pomozte! (Chvátá na pravo do zadu.)

Zajíček. Lidičky, pro boha - počkejte! (pustí petici a utíká v pravo do popředí.)

(Za stálého šumění lesa zmizí Hejkal. Jakmile zanikne, vyjasní se. Měsíc svítí, les utichne. Okamžik jeviště prázdnou.)

Výstup 3.

Mlynář, kněžna.

Mlynář (z prava). Tady pozor, paní kněžno, tady je mokřina (svítí lucernou na půdu, když byl sám přešel), a tu jsou kameny.

Kněžna (hledí na mokřinu). Ah, jak mokro! A mé střevíce a šaty! Jinudy není možná?

Mlynář. Jen tudy.

Kněžna. Ale jak! (Náhle žertem.) Snad abyste mne přenesl.

Mlynář (překvapen). Vás, paní kněžno? Já?

Kněžna. Bojíte se? Což kdyby to chtěla ta dívka ve mlýně -

Mlynář (upřímně). Ta by to nechtěla.

Kněžna (dotčena). Ah - A co by dělala -

Mlynář. Přešla by.

Kněžna (náhle se podkasá). Takhle. (Jde svižně přes kameny, pak doskočí).

Mlynář (překvapen). Ah, Jasnosti!

Kněžna. Přešla by líp?

Mlynář (upřímně). To ne.

Kněžna. Nemáte o ni strach?

Mlynář. Nemám.

Kněžna. Ale ona o vás.

Mlynář. Nemusí; proč by měla?

Kněžna (ironicky). Myslíte? (Náhle.) Tak kudy teď.

Mlynář (ukáže do lesa). Tudy.

Kněžna (bezděky se zarazí). Ah, tam je černo, tma! (Okamžik váhá, pak náhle.) Máte s sebou zbraň?

Mlynář. Bojíte se mne, paní kněžno?

Kněžna. Odevzdala jsem se do vaší moci.

Mlynář. Jste tu bezpečnější nežli u svých dvořanů.

Kněžna. Věřím vám. (Pokročí.) To je snad ta lípa?

Mlynář. Naše stará lípa, je.

Kněžna. Krásný strom, a jaká vůně! Až opojuje. A krásné místočko. Jak ticho! (Hledí na lípu.) I lípa mlčí.

Mlynář. Kdyby mohla vypravovat -

Kněžna. Ale vám přec vypravuje.

Mlynář. Každému, kdo rozumí. Ale tajně vypravuje.

Kněžna. Proč tajně?

Mlynář. Nahlas nesmí. Připomíná veliké křivdy.

Kněžna. Křivdy?

Mlynář. Vám o nich nepověděli, paní kněžno.

Kněžna. Vždyť lid je spokojen.

Mlynář. Je přestrašen a proto mlčí.

Kněžna. Ale vy se nedáte. Však nač ty starosti? Jsem unavena. (Sedne pod lípu.) Ah, krásně se tu odpočívá. (K mlynáři.) Jen chvilčku. A pojd'te blíž.

Mlynář (postoupí).

Kněžna. Postavte tu lucernu. Co tady její plamínek -

Mlynář (postaví lucernu před ni).

Kněžna. Jak je všechno prokouzleno světlem měsíce, jak všechno zjasněno i proměněno a srdci blíž, i sněžný květ i stromů dřímající koruny, jak sladce omamuje vlažné noci dech, plný vůně. (Hledí kolem, upře oči na mlynáře, pak pojednou mírně.) Dejte tu lucernu dál, stranou -

Mlynář (tak učiní).

Kněžna. Ó teď věřím, že za takové noci je rozuměti staré lípy ševelu. (Hledí před se, pak na mlynáře položertem, polovážně.) Tady by se krásně poslouchalo. Povídejte, co tu slýchat. Povídejte, a - (váhá okamžik) sedněte.

Mlynář. Já? Smí to být?

Kněžna. Tak se pohádky vypravují a poslouchají.

Mlynář (sedne). Byla by to trudná pohádka.

Kněžna. O čem?

Mlynář. O ztracené koruně.

Kněžna. O ztracené? Kdo ji ztratil?

Mlynář. Smutné království.

Přes měsíc letí mračno, pod lipou se sešerí.

Kněžna (tlumeně vykřikne a přisedne blíž). Tak náhle tma -

Mlynář. Paní kněžno, já - já - posvítím.

Kněžna. Proč?

Mlynář. Já myslil -

Kněžna (vesele). Že se bojím. Ne, nechte světla, bodá do očí. A raději je dejte dál -

Mlynář (tak činí).

Kněžna. Ještě dál, za strom, a (zastřeným hlasem) povídejte.

V tom vysvitne jasně měsíc.

Kněžna (sklamaně). Ah -

Mlynář (překvapen). Ale!

Kněžna. Co je?

Mlynář. Našel jsem tu složený arch.

Kněžna. Co to je?

Mlynář (dívá se do papíru). Žádost, pokorná supplika.

Kněžna. Tu je divný lid. Jen se pořád klaní a prosí, všude prosí.

Mlynář (trpce). A zač prosí! Za to, co mu patří.

Kněžna (chladně). Co tato žádost, jak se sem dostala?

Mlynář. To nevím, ale je to žádost učitelského mládence Zajíčka z naší vsi. Prosí -

Kněžna. Nemám chuti zde vyslyšet žádosti.

Mlynář. Mám tu poníženou prosbu zase zahodit?

Kněžna. Ne, vezměte ji, odevzdáte mně ji -

Mlynář. U zámečku.

Kněžna. A ne na zámečku?

Mlynář. Mám svítit až k zámečku.

Kněžna. Dál, do zámečku byste mně už neposvítil, tam byste mne už nedovedl?

Mlynář. Když byste neporoučela -

Kněžna. Ah, vaše právo! Ale kdybych si jen přála, kdybych žádala -

Mlynář (ochotně). Ano, paní kněžno.

Kněžna. To je rytířské, zvláště když pospícháte.

Mlynář. Já bych nepospíchal, je krásně - ale doma -

Kněžna. Ah, přece máte strach.

Mlynář (jako popíchnut). Nemám. Zůstanu, jak si přejete.

Kněžna. To ráda slyším. A netřeba pospíchat. Je tak krásně. (Slastně se přichoulí.) Tak povídejte.

V tom v pravo v pozadí ozve se na lesní roh krátký signál.

Kněžna. Co to je?

Hned na to v pravo, v popředí a blíž opakuje klarinet týž signál.

Mlynář. To se snad šumaři ze vsi svolávají a chystají kasací.

Kněžna. Ó bože, kasací! I tu! I teď! Pryč, pryč! Pojd'te!

Mlynář. Na zámeček nebo zpátky?

Kněžna. Zpátky? A proč? Kam byste chtěl?

Mlynář. Mám vás, paní kněžno, dovést a dovedu -

Kněžna. Kam, řekněte to.

Mlynář. Na zámeček.

Kněžna. Tak! Již pojd'me, ať ujdeme té kasací.

Mlynář (vezme lucernu, zajde do lesa).

Kněžna (za ním).

Výstup 4.

Zajíček, Zima.

Zajíček (vyjde z prava z popředí a rozhlíží se).

Zima (vyjde z pravá z pozadí; tlumeně:) Pane učitelský -

Zajíček. Bože, zas jsme tu! A ten -

Zima. Psst, ticho, jen nic jmenovat!

Zajíček. Kde jsou -

Zima. Dáme jim echo. (Zatroubí krátkou fanfáru.)

Zajíček (zároveň s ním zapíská ji na klarinet).

Jak dozní to znamení, ozve se z lesa na levo v popředí lesní roh.

Zajíček. Sejtko!

Zima. Ten luciper!

Výstup 5.

Sejtko, předešlí.

Sejtko (všechno pocuchaný).

Zajíček. Vy jste nám dal!

Sejtko. A já dostal!

Zima. Kde je Klásek?

Sejtko. Já nevím.

Zajíček. Dejme mu ještě znamení. (Zapíská krátkou fanfáru.)

Zima. Sejtko (s ním zatroubí).

Okamžik naslouchají.

Sejtko. Nic! Že ho popad'!

Zajíček. Vás měl popadnout -

Zima (vpadne). Psst! Toho mocnýho nejmenovat!

Zajíček. Ještě jednou!

Zahrají, naslouchají, v tom se ozve na levo z lesa žalostné zapískání na klarinet.

Sejtko. Nevzal ho!

Zima. Psst!

Zajíček (potěšen). Tu je!

Výstup 6.

Klásek, předešli.

Klásek. Ach, bože, jste to vy, Zimo, vy, pane učitelský (osopí se na Sejtka), a ty, melhubo.

Zima. Psst, ticho a radši hned odtud. (Odchází na levo.)

Zajíček. Pojd'te, pojd'te. (Odejde za Zimou.)

Sejtko. Klásku, jestli pak jsis vzpomněl na mámu, když -

Klásek (vpadne). Na čerta, aby tě vzal (odejde kvapně na levo).

Sejtko (jde za ním). Táto, táto!

Výstup 7.

Míchal.

Míchal (z prava; má v jedné ruce hůl, v druhé lucernu bez světla, pentle okolo krku přes prsa. Stane opodál lípy, prohlíží si boty). Boty, botičky, větrné botičky, v jednom kroku sto; pěkně mne nesete polem, dolem, rovným během, mimo kolej, mimo cestu, bez podkůvky, bez šlápoty. O hony jsem napřed a teď mohu u vody tu (ukáže na mokřinu) čekat, číhat. Tudy pochvatá mé sluníčko, tady čekat, číhat. (Mrak zalehne měsíc, sešeří se.) Mikli, Mikli, rozžehneš si pěkně - (dýchne do lucerny, v níž ihned vzplane světlo). Sviť, plamínku. (Náhle se obrátí na levo do popředí, naslouchá, pak chvatně zakryje světlo v lucerně a usedne do stínu pod lípu.)

Výstup 8.

Pan Franc, mušketýr, Míchal.

Franc (v levo v popředí ještě za scénou v lese). Tak to jste mušketýr, to jste starý voják?

Mušketýr (tamtéž). Tak jdou oni napřed, pane kancelářský. Já se nebojím.

Franc. Jen jděte vy. (Vystoupí, mušketýra skoro strkaje. Rozhlíží se úzkostně.)

Mušketýr. Co pak se bojím? Já, starý voják? Na tureckých hranicích jsem ležel.

Franc. Tady je ta lípa, tady máme ostat.

Mušketýr. Je to divný mandát.

Franc. Když vrchní poručil -

Mušketýr. To je pravda, mandát je mandát. A jak on sám, jako pan vrchní pořídí -

Franc. Dobře; mlynář je pryč, holka sama doma se starou -

Mušketýr. Ale Braha -

Franc. Aby ho nezmohli! Bude-li potřeba, svážou ho a holku odvedou na zámek a pak přijdou sem lípu porazit.

Mušketýr. Já bych radši byl tam. Co tady -

Franc. Plán je plán. Jakkak kdyby se mlynář právě vracel domů ze zámečku. Zadržet ho, nepustit - aspoň ne hned, to musíme a pomoc přijde, a tu lípu hlídat. Tady mají ti hřbeti nějakou skrýš - Suma sumárum: hlídat. (Rozhlíží se přemáhaje strach.) Ale je tu (povzdechne) tak divně. (Náhle.) Býval jste přec na vartách ?

Mušketýr. A bože, jak přišel mandát, ve dne v noci, a ještě víc v noci.

Franc. Nebál jste se v noci?

Mušketýr. To jsem byl ještě radši; to jsem všechno prospal.

Franc. Já bych ani oka nezamhouřil.

Mušketýr (ohlíží se). No, vědí, pane kancalářský, není místo jako místo, obzvlášť v noci, a o tomhle tu se moc povídá.

Franc (vpadne). Mlčte, vím to. Ale vy - vy se nebojíte.

Mušketýr. Já? Já - já se nebojím. Mandát je -

Michal (odhalí lucernu, tak že z pod lípy vyšlehne světýlko).

Mušketýr. Man - Co je to? (Ukazuje na lípu).

Franc. Marjá panno! (Staví se za mušketýra.) Co, co - je to?

Náhle vysvítí měsíc, ostře se vyjasní.

Míchal (v plném ozáření sedí nehybně, zašklebí se). Dnes se mně chce někoho utopit.

Franc. Rány boží! (Uteče na levo do lesa.)

Mušketýr. Počkají, pane kancelářský. (Uteče za ním.)

Výstup 9.

Míchal, pak Klásková.

Míchal (vykročí zpod lípy). Ti už nepřijdou. A teď, měsíčku, sviť, sviť, a ty, mé sluníčko, přijď! (Vyhlíží na pravo.) Ah, už jde! (Ustoupí pod lípu do stínu.)

Klásková (vyjde z prava, zastaví se, rozhlíží se, spatří Míchala. Zeptá se bez bázně, z ostrá).
Kdo je to pod lípou?

Míchal. Já.

Klásková. Mně se zdá, že huhňá. (Z ostrá.) Který pak vy jste?

Míchal (mlčí).

Klásková (ostřeji). No tak, co nemluvíte? Jste-li co kalyho, pojd'te na světlo.

Míchal (zhasí lucernu a vystoupí). Já jsem tkalounkář.

Klásková (měří si ho). Vy?

Míchal. Jdu z Kozlova z jarmarku a zabloudil jsem.

Klásková. Co pak tam byl dnes jarmark? A kde máte zboží?

Míchal (ukáže na pentle). Tady, to mně ostalo, ostatek jsem prodal.

Klásková (špičatě). To věřím, že tyhle pentle nechtěli. (Ironicky.) Tak byl dobrý jarmark. To ševci jistě taky všecko odbyli a hrnčíři -

Míchal. Jak to myslíte, proč -

Klásková (z ostrá na něj hledí). Protože tam byl ten, co mu voda kape ze šosu. A jak ten přijde o jarmarku mezi ševce, jde jim zboží jako na pochmátku. (Důrazně.) To přec víte -

Míchal (nejistě). No vím - A co s tím, když -

Klásková. Počkejte! Mlčte! A od hrnčičů sám mnoho koupí, hrníčky, aby moh' přiklopovat, víte (doráží) dušičky. To přec taky víte?

Míchal (mrzutě). Dejte pokoj - já - (Chce k mokřině.)

Klásková (mu zastoupí cestu). Počkat, až domluvím; náš to taky dělá, víte, náš - hastrman -

Míchal. Co náš - a co já (chce jít v pravo k mokřině).

Klásková (ho nepustí). Tam nechod'te, tam je mokřina. A ten náš, však ho snad znáte, on lohovský hastrman, co se drží u lohovského mlejna -

Míchal (chce zamluvit, vyhrkne). Tam se teď dějí věci!

Klásková. Co! A jak to víte, když jdete z Kozlova z jarmarku?

Míchal. Já to tu výslech; dva ze zámku si povídali, že vrchní šel do mlýna pro Haničku, eh - jako pro sirotka, odvíst to děvče na zámek - hihi -

Klásková (zlostně). A tomu se smějete?

Míchal. Tomu vrchnímu, že hnízdo bude prázdné. To děvče uteklo za mlynářem, ten ved' kněžnu sem (ukáže za sebe) na zámeček, není doma, ale to děvče také ne.

Klásková (překvapená ostře na něj hledí). A vy - vy - kalounkáři, snad tu číháte -

Míchal (vida, že je prozrazen, chce zase k mokřině). Pusťte mne!

Klásková. Ani krok! Nic, stůjte hezky na suchu, nic k mokřině, nic k vodě. - Tak Hanička utekla.

Míchal. A šumaři šli -

Klásková (vpadne). Co! Viděl jste je?

Míchal. Šli do vsi.

Klásková (se zarazí, hned se však vzpamatuje). Aha, abych šla odtud za nimi, kalounkáři, vid'te; to jste slyšel na jarmarku? Stůjte! Povídám, ani krok ze sucha! Vy chcete k mokřině.

Míchal (zlostně). A co mne zdržujete?

Klásková. Sem k vodě vás nepustím.

Míchal. Že vás -

Klásková. Co? Mne? Kdybyste byl kalounkář, to bych se snad bála. Snad, povídám, snad, ale vás, kalounkáře, kterému kape voda ze šosu -

Míchal (divoce). Pusť mne, nebo tě -

Klásková (podepře si boky). Pojd', no tak pojd', hastrmane. Ve vodě jseš silák, to já vím. Ve vodě! Ale na suchu tě přepere devět much, neřku-li já, ty vodní kocoure. Ty ve dne mlejnská kola zastavovat, celé noci mlýn obcházet, vzdychat, brečet a poctivým děvčatům nedat pokoje - Teď poslouchej a pravdu mluv!

Míchal. Ty jseš saň! Pusť mne!

Klásková. Až povíš pravdu pravdivou. Kam šel učitelský a ti muzikanti? Do vsi?

Míchal. Ne. Slyšel jsem, že budou hrát kasací té kněžně a šli sem. (Ukáže do lesa.)

Klásková. Na zámeček. A Hanička utekla za mlynářem. Ty tu na ni číháš. Ještě tudy nešla?

Míchal. Nech mne!

Klásková. Mluv, sic -

Míchal (vzdorně). Nešla.

Klásková. Aha - A o vrchním je to pravda? Mlynář o tom neví.

Míchal. Jak by věděl. Ved kněžnu na zámeček.

Klásková. A mne tam povedeš ty!

Míchal (se lekne). Já? (Vztekle.) Ne!

Klásková. A hned! Rozsvět' lucernu! (Hledí mu ostře do očí, zvedne pravici a mluví zaklínacím tónem.) Kdes ty, mamono noční, byl, když sv. Jan Krista pána křtil. Pryč od vody! -

Míchal (se za toho zaříkání choulí a ošívá).

Klásková. Ještě ne? Chceš, abych na tě vzala lyčák? (Sahá do kapsy, jakoby tam měla provaz.) Spoutám tě, a přivážu k horkým kamnům, zavolám mlynáře a Bránu.

Míchal (se lekne a ošívá). Ne, to ne!

Klásková. Tak tedy do lesa. Povedeš mě. A světlo!

Míchal (dechne do lucerny. Světlo v ní vzplane).

Klásková. Hybaj, kalounkáři s mokrým šosem! (Chytne ho za šos.)

Míchal (šklebě se, zajde do lesa).

Klásková (za ním).

Terrasa lesního zámečku. Její střed vybíhá obloukovitě do pozadí; u toho výběžku s balustrádou široké schody v pravo v levo vedoucí dolů k jezírku. S terrasy dveře v právo, v levo do křídel zámečku. Pod terrasou stromy. Výhled do pozadí na širé lesy za jezírkem. Noc; nad lesy měsíc.

Výstup 1.

Ivan.

Ivan (vystoupí po schodech na levo, rozhlédne se terrasou). Nic, ticho; a dole se mně přece zdálo, že se od zámečku ozval lidský hlas. (Naslouchá.) Nic. (Jde k obojím dveřím.) Zavřeno. (Vrátí se, pousedne na balustrádu.) Ticho; tak jsem to chtěl. Voda, les a žádný lidský hlas. (Spokojeně si oddechne.) A verše ne a vzdechy ne - Měsíčku, tady máš pokoj. Jistě se rád díváš sem, když se tu neozývá každý kout protivnou, lidskou veselostí. Nechce se ti z té tišiny, nechce se ti dál přes širé lesy. (Spokojeně.) Ah - (Pojednou sebou škubne, naslouchá.) Hlas! (Naslouchá.) Lidský hlas! (Zlostně.) Kdo se opovažuje, kdo mně to naschvál -

(Je slyšeti, jak klíč rachotí v zámku dveří na pravo.)

Ivan (ustoupí rychle na levo, sejde se schodů, aby ho nebylo vidět, a číhá).

Výstup 2.

Komorná, pak **Žan,** předešlý.

Komorná (vystoupí rychle, stane však všacka překvapena). Ah!

Žan (za ní, nesa dvě židle, které postaví poblíže dveří na pravo). To se divíte, co? Snad už nebudete broukat, že nás kněžna sem poslala.

Komorná (zašla k balustrádě, hledí dolů). Ah, voda, jezírko - Ale ta tma pod stromy, až černo.

Žan (tajemně). Říkají, že se tam zjevuje -

Komorná (vpadne). Zas už začínáte? Zas něco o duchách a lesních mužích, jak jste mně chtěl cestou duši vystrašit.

Žan. Já co jen slyšel, a ostatek, pán Bůh s námi a zlý pryč, tady o téhle terrase jsem nic nepovídal. Jistě nic o mrtvém klášterníku. Ne, vidíte -

Komorná (odskočí od balustrády). Mlčte, nepovídejte, vy mne chcete odtud vyhnat. Pojd'te, raději přineseme stůl. (Pojednou.) A opravdu poručila paní kněžna stůl na terrasu, teď v noci?

Žan. Až s Terezou dojedete na zámeček, povídala, uchystáte mně stůl na terrase.

Komorná. Ale o tom klášterníku jste jí nepovídal.

Žan. Nedošlo na to; ale kdyby došlo, byl bych jí řekl, že tadyhle jednou, dávno před lety, jednou v noci, když tu panstvo po honech hrálo v karty, zjevil se mrtvý klášterník, nebožtík bratr tehda panujícího knížete. Ten klášterník měl vlastně být panujícím, ale ošidili ho a dali do kláštera a tam umřel. A najednou -

Komorná (rychle ku dveřím). Pojd'te raději pro stůl. (Stane u prahu.) Ale to už je dávno, povídáte.

Žan. Co -

Komorná. No, co ten klášterník -

Žan. Co ten mrtvý klášterník se postavil z nenadání za bratra a díval se mu do karet, mrtvý - právě o půlnoci -

Komorná. Ten stůl! Ten stůl! (Vejde rychle do dveří.)

Žan (za ní).

Výstup 3.

Ivan.

Ivan (opatrně vystoupí). Ženská tlachavá, dědek povídavý, a ještě kněžna a kdo ví kdo - A snad by tu chtěli ostat - brr - (Odnese obě židle na levou stranu, kdež je obrátí vzhůru nohami a zajde zase na schody v levo.)

Výstup 4.

Žan, komorná.

Žan (nese stůl s komornou). Do předu, dál do předu, tak -

Komorná. Tak pan hrabě opravdu nepřijde?

Žan. Myslím že ne - Ale proč utíkáte?

Komorná. Já se bojím toho - Pořád jakoby za mnou stál - hh -

Žan. Ten mrtvý klášterník?

Komorná. Neobchází?

Žan. Někdy

Komorná (slabě vykřikne, chce pryč).

Žan. Blázníte, Terez? Ještě ty židle. (Ohlédne se v pravo.) Tu nejsou. Vždyť jsem je tuhle postavil.

Komorná (ulekaně). A jsou tamhle a vzhůru nohama!

Žan. Co jste je obracela?

Komorná. Já jich ani v rukou neměla.

Žan. Není možná!

Komorná. Jen si vzpomeňte, ani na krok jsem se od vás nehnula.

Žan. A já je postavil tamhle, a teď jsou - To co jsme byli pro stůl -

Komorná. Ale kdo, kdo - kdo by - Snad ten - huh -

Žan. Ten mrtvý klášterník. Ale není ještě půl noci.

Komorná. Pojd'te odtud, pojd'te, hrůza mne tu obchází.

Ivan (z hluboká vzdychne).

Komorná. Slyšel jste? (Chytne Žana za ruku.) Pojd'te, prosím vás, pojd'te. (Táhne Žana s sebou ku dveřím.)

Žan. Ale, Terez, to snad bylo mámení - (stane u dveří, ohlédne se).

Ivan (na posledním schodu na levo, stojí strnule, mlčky, s očima hrozivě vyjevenýma).

Žan. Oh! (Bezděky se pokřikuje.)

Komorná (vykřikne a vskočí do vnitř).

Žan (za ní).

Dvěře bouchnou. Je slyšeti, jak rychle, rozčileně otáčejí klíč v zámku.

Ivan. Snad už dají pokoj. (Jde k balustrádě; na ní polosedě vytáhne dýmčičku za pasem, zakřesá, v tom se vychýlí dolů a vyhlíží.) Světlo! Pod stromy v černu - rovně se nese (vyhlíží ke schodům v pravo). Dva jdou a rovnou sem. Plemeno závistné. (Rychle přejde na levo a po schodech dolů.)

Výstup 4.

Mlynář, kněžna.

Kněžna (na schodech v pravo. Ještě ji neviděti). Sem posviťte - tak - ah všechno, jak jsem si myslila - Balustrády, staré schody rozpukané -

Mlynář (stane na nejhořejším schodu v pravo, drže hořící lucernu).

Kněžna (vystoupí, stane). A tady - (prohlíží si stavbu) ah, divná, zajímavá stavba zapomenutá - A duch je v ní, v celku, v ozdobách - O zašlých věků řeči - (Obrátí se do pozadí.) A tam! (Chvátá k balustrádě, zadívá se mlčky, pak.) Tu zase jiné umění. To báseň, hudba tichá. Jezero, jak by usnulo v měsíční záři - Co tajemného kouzla - (náhle se obrátí).
Byl jste tu již někdy?

Mlynář. V tuto noční chvíli nikdá.

Kněžna. Líbí se vám tu?

Mlynář (srdečně). Krásná noc.

Kněžna. Jak to řekl! Za takové noci vloudí se v srdce krásný sen. (K mlynáři.) Ta samota!

Mlynář. Nebudete se tu, paní kněžno, bát?

Kněžna. Bát? (Upře na něj na okamžik zrak zamyšleně, pak se vytrhne). Proč tu lucernu držíte ?

Mlynář. Abych nezapomněl -

Kněžna. Nač?

Mlynář (váhá okamžik). Na svou povinnost. (Postaví lucernu na balustrádu, u níž zůstane.)

Kněžna. Vykonal jste víc, nežli svou povinnost. Jsem vám vděčna. Ale odpočiňte si, nežli se vydáte na zpáteční cestu. Nepospícháte, to jste řekl, a vaši doma -

Mlynář. O chvíli nebude.

Kněžna. A řekněte mně upřímně, mrzí-li vás, že jste musil se mnou jít.

Mlynář (kvapně). Ne, paní kněžno.

Kněžna. Ale šel jste nerad.

Mlynář. Já soudil podle vašich služebníků.

Kněžna. Vy jste také jiný, nežli jsem slyšela.

Klíč ve dveřích zarachotí.

Kněžna (nemile tím překvapena).

Výstup 5.

Žan, předešli.

Žan (otevřev dvěře, vyhlédne opatrně). Chvála bohu! (Vyjde, obrací oči po schodech na levo.)

Kněžna. Ah, starý Žan. Nechci ještě nic.

Žan. Jasnosti, já - (hledí na levo).

Kněžna. Kde je Terez -

Žan. V nejzadnějším pokoji. Bojí se.

Kněžna. A vy také. Tedy se tam taky schovejte a čekejte, až zavolám.

Žan (váhá, pošilháváje na levo). Jasnosti, já bych přece -

Kněžna (netrpělivě). Jen jděte.

Žan (odcházíje). Ale přijde-li na ni to mámení (zajde v pravo).

Výstup 6.

Kněžna. mlynář.

Kněžna. Mají strach. A není divu. Ta pozdní chvíle, světlo měsíce i černé stíny v samotě tak tajemné - (Tišeji.) To čas i místo tajuplných zjevů i - (vábně k mlynáři) pohádky. Teď byste mohl povídati. (Lákavě.) Vypravujte. (Přistoupí k němu blíž.)

Mlynář (začíná podléhat zmatku). Paní kněžno - co povídat - já - Snad o tom -

Kněžna. Jak jste řekl.

Mlynář. Budu tedy povídat -

(Krátké duetto lesních rohů zavzní z lesa.)

Kněžna. Ah, ten měkký hlas! Jako pozdrav krásné noci dojemný.

Mlynář. Snad se hledají tam ti -

Kněžna (rychle). Ne, ne, nejmenujte nikoho. Nechci znát ni ruku ani ret, jež tu harmonii probudily. Chci jen naslouchat. Slyšíte - (Zase krátké duetto.) Jak se nese lesů temnou tišinou - Jak v ní v dálce slastně umírá. A ještě ve svém skonu oživuje tichou ozvěnou - (Stojíc zrovna u něho, kloní se k němu.) Slyšíte -

Mlynář (zmaten). Za takových nocí jsem slýchal od starých -

Kněžna. Ach co minulost! Za takových nocí se srdce probouzí -

Mlynář (temněji). Paní - kněž -

Kněžna (vpadne). Dost! Ne titulu. Někdy jen slovíčko je mráz, jenž spálí citu náhlý puk.
Neplašte ptáče, kteréž zpívat začalo -

Mlynář (brání se). Jak je možná, že jednáte tak se mnou -

Kněžna (vpadne). Mám k vám důvěru.

Mlynář. Jsem proti vám -

Kněžna. O ne, už ne! A nesmíte být! Se mnou půjdete.

Mlynář. Kam? (Jak překvapen sebou hnul, zavadil loktem o lucernu.) Ah, lucerna, ta -

Kněžna. Co na ní, ta vám už nebude překážet. Pojedete se mnou do města, do paláce -

Mlynář. Do města - já! Do paláce -

Kněžna. Vás je tu škoda, jste k něčemu jinému, chci vás tam mít - Bude vám líp, tam jiný svět -

Mlynář. A tu všeho nechat, opustit svůj lán, své (lekne se toho pomyslení; náhle). Paní kněžno, propusťte mne!

Kněžna (tiše, lichotně). Bojíte se?

Mlynář. Bojím, vás se bojím.

Kněžna (mírně). Za to, že vás chci vytrhnout z té nížiny, abyste žil jiný, lepší život? Budete povznesen úřadem -

Mlynář. To budu sloužit ještě víc nežli tu tou lucernou -

Kněžna. Od té osvobodím mlýn, půjdete-li -

Mlynář. A starou lípu nechat na zkázu -

Kněžna. Co starý strom vám přežitý -

Mlynář. A Hanička! -

Kněžna. Takové děvče prostinké by vás mohlo zadržet, pro ně byste se mohl zřící povznesení, moci, pro ně byste mohl zmařiti svou skvělou budoucnost?

Mlynář. Netoužím po moci -

Kněžna. Ale budete-li ji mít, prospějete svým -

Mlynář (oslněn). Svým prospěti! Těm ubohým, kteří vzdychají po právu - Ale jak bych mohl, jak by bylo možná -

Kněžna. Nevěříte mně?

Mlynář. Teď věřím, ale dřív bych musil - doma -

Kněžna. Ne; váhat nesmíte, hned se rozhodněte (lákavě). Půjdete, že půjdete -

Mlynář (poddávaje se). Paní kněžno -

V pravo pod schody náhle hlas Kláskové.

Klásková. I ty obludo! Chyťte ho!

Směs hlasů Sejtкова, Zimová, Kláskova, pak žblunknutí vody a zařehání.

Ivan (kmitne se po horním schodu, nahlédne přes balustrádu).

Klásková. Mlynáři! Mlynáři! Jste tu?

Mlynář (obraceje se po hlase). Jsem. Co se děje?

Klásková. Nesu vám novinu.

Mlynář (zamává lucernou). Tu, tu jsem - (Pak lucernu náhle postaví na balustrádu, sestoupí na schod.) Co se stalo?

Výstup 7.

Klásková, předešlí, pak Žan.

Klásková (vystupuje po schodech, ale ještě ne nahoře). Je tu Hanička?

Mlynář. Hanička? Jak by tu byla? Co se stalo?

Kněžna (před se). To hrabě něco -

Klásková. Běžela za vámi.

Kněžna. Ah!

Mlynář (zaražen). A já tady -

Klásková (vystoupí, zůstane u dveří). A když odběhla přišli pro ni do mlýna.

Mlynář (prudce). Kdo?

Klásková. Vrchní.

Mlynář (obráčí se po kněžně). Slyšíte?

Klásková (s úsměškem). Ale přišli po všem. Hanička pryč - A tak se otočili, a rovnou na lípu.

Kněžna. Není možná!

Mlynář. Jak to víte?

Klásková. Pověděl mi to ten hastrman hastrmanská. Váš hastrman, od vašeho mlejna. Číhal na Haničku na palouku pod starou lipou a tam jsem ho chytla. Chytla, jsem krkavec ženská, krkavec, jak jste mne uctil; ale krkavec užitečný pták. Zobla jsem hastrmana, skrotila a hnala před sebou po suchu, jehličím až sem, a byla bych vám ho i přivedla, ale tu jsem vrazila dole na tři krále, smutné dopilkuby, ztratil se jim čtvrtý, primarius, učitelský. Jen jsem se s nimi omrkla, vodní panáček se mně vyškub', a jak ucítil jezero, hned měl větší sílu, vyškub se a žbluňk do vody -

Mlynář. Kde je Hanička?

Klásková. To nevím.

Mlynář. A co lípa -

Klásková. Jak jsem řekla, na tu už šli -

Mlynář (ku kněžně). Slyšíte, paní kněžno? Ó hanba, hanba, že jste mohla tomu pomáhat, že jste mne sem zavedla a mne tu zdržela. Proto jste mne lákala do města, proto jste slibovala, aby mohli ukrást Haničku, aby mohli dodupat mé právo, lípu porazit, posmívat se jí a nám -

Kněžna. Křivdíte mi, nevěděla jsem o ničem.

Mlynář. Teď zapíráte, ale běda vašim pomahačům! (Odkvapí po schodech v pravo.)

Klásková (jež stojíc níže ve schodech vše překvapeně pozorovala hledí za mlynářem, pak začne kývat dolů šumařům, ale nesešoupí docela. Tlumeně volá:) Klásku! Zimo! -

Kněžna (s povzdechem). To klid tajuplné samoty! Můj sen! Ó srdce lidské, neklid jsi. Mír prchá všude, jak se ozve jen tvůj tep. Ta cesta měla být mu zkouškou, trestem, a já sama jsem trestána. Co si o mně myslí! Do čeho mne ti služební horlivci zavedli! Abych byla v nenávisti. To za ten sen - (Odejde dveřmi na levo.)

Žan (vezme lucernu a odejde za ní).

Výstup 8.

Klásková, Ivan, Zima, Klásek, Sejtko.

Klásková (jež sestoupila zatím dolů, vrací se kývajíc, ale pořád ještě do schodů obrácená.
Pojednou, jak se postaví na nejhořejším schodu a obrátí se do terrasy, zjeví se proti ní
na nejhořejším schodu na levo)

Ivan. (Stojí ztrnule, hrůzu pouštíje jako prve na Žana a na komornou.)

Klásková (zkrátka se uplivne). To jsem se lekla! A tak ty tak? Měnit podoby? Nebo jseš
Miklův strejc! Šereda jseš na to dost. No pojd'! Pojd'! (Pojednou.) Lidičky, kde jste
kdo, Klásku, Sejtko, jejich Milosti a všichni drabanti, kde jste kdo, na něj, na ohavu!
(Žene se po něm.)

Ivan (zmizí).

Klásek (vyběhne na horu). Bože, mámo!

Sejtko (za ním). Co se děje?

Zima (za ním). Klásková!

Klásková. Byl tu on, hastrman -

Sejtko (škádlivě). Ten, co jste se s ním po lese toulala ?

Klásková. A co jsem ho vzala okolo krku. A nebo jiný. Ale já si toho mýho, víte, Sejtko, toho
mýho zas chytnu, chytnu a přidám mu za vás, Sejtko, to na víc, co bych vám teď
namlela, kdybych času měla; kněžna mně odešla a musím za mlynářem. (Odejde v
pravo po schodech).

Klásek. Bože, naše máma, to ona vždycky tak laskavě -

Zima. Já bych čet a čet - (na odchodu).

Sejtko. Že tu nejsme nic platní (odejde).

Klásek (za nimi). Bože, máma, jak ona mne hledala, a jakou starost o mne měla! (Odejde).

Okamžik jeviště prázdnou.

Výstup 9.

Ivan, pak Míchal.

Ivan (vystupují z leva po schodech). Ta saň už pryč, a ti (ukáže na dvěře) půjdou jistě také.
Ale ten tu! (Nahne se přes zábradlí). Mikli! Mikli! (Ustoupí a u nejhořejšího schodu v
pravo okamžik čeká).

Míchal (stane opatrně, bázlivě u nejhořejšího schodu v levo. Ustrašeně). Ivane! Je pryč ta
dračice?

Ivan. Je. Ah, tak jsme se brzo sešli. Co jsem ti řek'! A ne mlynář tě zmoh', ale ženská. A
slyšels, co ti udělá.

Míchal. Slyšel.

Ivan. Já bych tam nešel.

Míchal. Já tam už nepůjdu.

Ivan. Chytila by tě a -

Míchal. A já, já bych se - tam - utrápil.

Ivan. Hlupáku! Ještě jsi zamilován? A kam teď půjdeš?

Míchal (ztrápeně). Do světa, hledat jinou vodu. Ale dnes mne tu nech.

Ivan. Jen na dnešní noc, ale ne déle. A ne vzdychat a ne vrnět! Chci mít pokoj. (Odejde.)

Míchal (postoupiv do terrasy, hledí smutně před se, pak vztáhne ruce na pravo pln
toužebnosti). O mé sluníčko!

Jednání čtvrté

Scéna jako počátkem třetího jednání. Měsíc svítí.

Výstup 1.

Hanička, pak Zajíček.

Hanička (vystoupí z prava; rychle přejde kameny a stane poblíže lípy). Zdalis mu, stará lípo, připomenula -

Zajíček (z leva z lesa; lekne se, pak radostně): Haničko! Já se lek', že to je lesní panna.

Hanička. Ó, tady bývají. Ale co tu děláte, kde jsou ostatní.

Zajíček. Šli k zámečku. Já se musil vrátit. Ztratil jsem, ach, tu rejmovanou suppliku a nejspíš, a myslím na jisto, že tady, jak nás to tu (ohlíží se bázlivě) přestrašilo.

Hanička. Co -

Zajíček. Ne, ne, bojím se tady o tom mluvit. Ale co ty, kam jdeš.

Hanička. Za Liborem; vede kněžnu na zámeček.

Zajíček. On! Mlynář! Ale jen kdybych našel suppliku, (začne hledat) bez ní není možná kasací -

Hanička. Půjdeme spolu -

Zajíček. Hned - vždyť tady přec - (klekne a hledádál) jsem ji čet - Nic - nikde nic -

Z lesa zavzní tichá hudba.

Zajíček (nechav hledání, naslouchá kleče). Bože, Haničko, slyšíš?

Hanička. Slyším.

(Z lesa se ozve tlumený zpěv lesních panen.)

Po mezi, po stráni,

u ohně pastevců,

na sadu, u krbu,

po hradu ssutinách,
po hrobech plemene,
po šíru, daleku
zavívá sladký dech
mateří doušky. -

Hanička (tiše). Rozumíš?

Zajíček (vzrušen, tlumeně). Ó, rozumím.

Tichá hudba z lesa.

Zajíček (jako u vytržení). Tak to sladce zní a jako z temna dávných nocí vane, jako z dálky, z dětství tiše zvoní. Jak bych se sestrou zas naslouchal a hleděl v zrak nebožky matky, jenž do hloubi srdce hřál a vyzářil tak jako paprsek až na dno lesní studánky -

U břiz se zjeví lesní panna, v tom povystoupí dvě z lesa v pozadí, na pravo jiné, jako plaché laně povyhlédnou a zase zmizejí; hned se jiné zjeví, za stromy, v paloučku.

Zajíček. Můj bože, to je sen, to je sen - Haničko -

Tichá hudba náhle přestane, lesní panny zmizejí.

Hanička (vzrušeně). Jdou!

Zajíček. Kdo?

Hanička. Jdou pro mne, chtějí mne odvést -

Zajíček. Uteč, uteč, tady do lesa.

Hanička. Už je pozdě. Slyšíte?

Výstup 2.

Mušketýr, pan Franc, předešlí.

Franc (za scénou, z pokraje lesa na levo). Jen se nebojte

Mušketýr. Co pak se bojím? (Vystoupí, bázně se rozhlíží.) Už je to pryč, myslím.

Franc (vystoupí za ním, drží se ho bázlivě).

V tom vyrojí se ze všech stran lesní panny, chytnou se za ruce a utvoří kruh kolem lípy. Tichá hudba.

Mušketýr (trna). To je - to je - pane kanca -

Franc (uteče zpět).

Mušketýr. Pane kanca-lářský! (Zmizí za ním do lesa.) Lípa se otevře.

Hanička (do ní vstoupí).

Zajíček. Bojím se o tebe.

Hanička. Chraň mne!

V tom se sešeří, hudba ztichne.

Lesní panny (zmizejí).

Když měsíc jasně zase vysvítí, stojí pod lipou

Zajíček (sám, užaslý. Pojednou se obrátí k lípě). Haničko! Haničko!

Výstup 3.

Vrchní, několik pacholků nesoucích sekery a pilu, Braha mezi nimi spoután provazem na rukou. Zajíček.

Vrchní (z pravá). Tu je, tu jistě je; a to je ta lípa prokletá. Aj, hle pan učitelský mládenec. Co on tu dělá -

Zajíček. Prosím, chtěli jsme hrát kasací.

Vrchní (posměšně). Tady a kasací! Komu pak, on šelmo, on - (náhle z prudka) Kde je to děvče ze mlýna!

Zajíček (polekán). Hanička -

Vrchní (ostře uhodí jako na jisto). Byla tu.

Zajíček (ve zmatku). Byla - to jest -

Vrchní. Kde je, kam šla?

Zajíček. Prosím, to nevím.

Vrchní. Schovala se tu.

Zajíček. Prosím, to nevím.

Vrchní. Neví, on neví! Jak by nevěděl, když má s mlynářem spolky. On jistě ví, že tu mají skrýš. Ven s Otím.

Zajíček. Já o skrejši nevím.

Vrchní. Ani o té holce. Tak! To je učitelský, ten má vést mládež k poslušnosti! Rebellant je.

Zajíček (se lekne). Prosím ne, to nejsem, urozený jemnostpane direktor -

Vrchní. Je a jaký poťouchlý a zatvrzelý. Školu v městečku by chtěl kantorem být a regentem chori, to ano, mít hodný sobotales a deputát, kolik sáhů dřev a koledy, to ano a k tomu velkou štolu, to ano -

Zajíček (temně). Bože, bože!

Vrchní. Ale být při vrchnosti, říct, kde to děvče je, to ne.

Zajíček. Jejich urozenosti, jemnostpane direktor smilujou se -

Vrchní. Smiloval se on! Nad svou Dorničkou se smiloval. Ta čeká, čeká, ráda by se vdala, a teď, kdyby mohla, kdyby on mohl dostat v městečku školu - A dostal by ji - ale musil by říct, kde je ten nalezenec, jenž patří vlastně vrchnosti. Pamatoval na Dorničku -

Zajíček (temně před se). Dorničku mít, za varhanami sedat -

Braha. Byl byste churota v příkopě nicoty vyválená -

Vrchní (se na něj oboří). Mlčet! (K Zajíčkoví.) Tedy - Pová-li, nastoupí hned zejtra na místo kantora -

Zajíček. Milosti - bože - A co bude s Haničkou kdybych řek' - Co se s ní stane -

Vrchní. Jak je právo a moc: půjde do dvora za děvku.

Zajíček (se vztyčí a rozhodně, prudce zvolá). Ne, to ne! Nepovím!

Braha (radostně). Pane učitelský!

Vrchní (vztekle). Takhle, takhle se opovažuje hladový učitelský? Spomocníček? Ale už jím není, od této chvíle jím není: propouštím ho ze služby.

Zajíček. Bez místa!

Vrchní. Propouštím ho a na vojnu ho dám odvést nepoví-li -

Zajíček (mlčí).

Vrchní. Tedy nepoví.

Zajíček. Ne. Nežli připustit takové násilí, aby Hanička byla ponížena, zneuctěna -

Bráha. Pán Bůh zaplat'!

Vrchní. Tedy ne. (K pacholkům.) Tak na lípu. Porazíte ji hned, bez okolků.

Zajíček (se lekne a bezděky se opře o lípu). Porazit ji -

Vrchní. Honem, pospěšte si!

První, druhý pachotek (se sekerami jdou k lípě).

Třetí pacholek (s pilou).

Zajíček (vzpomene si bezděky na Haniččinu píseň a říká si ustrašeně). Když ponejprv ťali, dřevo zavzdychalo. První pacholek (na Zajíčka). Pryč!

Zajíček (stojí).

Druhý pacholek (jej odstrčí). Pryč, povídám.

Vrchní. Začněte, sekejte!

Zajíček (třesa se říká si). Krev se vyprýstila (pojednou). Počkejte!

Pacholek (spustí napřáženou sekeru).

Zajíček (sepne ruce, k vrchnímu). Milost - Pro bůh, ať toho nechají!

Vrchní. Tak, jemu jde i o lípu! Nebo- ah (svitne mu). Tam tedy je! (prudce k pacholkům.) Zasekněte, sekejte a pak pilu, rychle -

Učitelský (dere se k lípě). Ne, nezatnete, nesmíte protože -

Výstup 4.

Mlynář, předešlí.

Mlynář (z leva, vyrazí z lesa). Opovázíte-li se - (udeří na pacholky). Pryč! (Jednomu vytrhne sekeru.)

Zajíček. Bože!

Braha (prodere se k mlynáři, vztyčuje svázané ruce). Pane otče! Já vám pomůžu - Ale vidíte, (ukazuje ruce) ty churoty mne -

Mlynář (přesečne provaz, postaví se před lípu. K vrchnímu). Pojd'te, pojd'te, pane vrchní. (K pacholkům.) Kdo z vás se hne.

Braha (postaví se vedle mlynáře). Kdo se opováží -

Zajíček (k mlynáři). Hanička je zachráněna. (Postaví se vedle něho.) Je tu, v lípě.

Vrchní. Rebellie! (Na pacholky.) Baby, na ně!

Výstup 5.

Dvořan, předešlí, sluha dvořanův.

Dvořan (vyjde z leva, z lesa) Kde je to děvče ze mlýna!

Vrchní. Zmizela nám; byla už pryč, když jsme přišli do mlýna.

Dvořan. Tak? Děvče pryč a lípa stojí dosud. Pane vrchní, vy jim nadržujete.

Vrchní. Já, pane hrabě? (Ukáže na mlynáře.) Tu je vidět.

Dvořan (teprve teď shlédnuv mlynáře). Vy tu! A kde je paní kněžna.

Mlynář. Co se ptáte. Však vy dobře víte a o všem.

Dvořan. Vy se sekerou v ruce -

Mlynář. Tomu snad rozumíte, a ne-li, srozumíte, hnou-li se, aby ťali do mé lípy.

Dvořan. Blázníte! (S úsměškem.) Vy sám a proti vám, spočtete si, kdo proti vám. Neustoupíte-li po dobrém, nepoddáte-li se -

Mlynář. Ne. Jsem sám, ale vydržím, nevydám Haničku, aby byla ponížena; bránit budu své právo proti všem a nevzdám se ho, ne, nikdy, kdybych tu i pad' -

Dvořan (zlostně). Tedy na něj!

Braha (k pacholkům). Mohli byste cizí poslouchat a na své jít?

Pacholci (kteří se chystali, váhají).

Dvořan. Na ně!

Výstup 6.

Klásková, Klásek, Zima, Sejtko, předešlí.

Klásková (vyrazivši z lesa). Aha - takhle! Mlynáři nedejte se!

Vrchní. Mlčte!

Klásková. Nebudu a i pomůžu, bude-li potřeba. (K pacholkům.) A vy, snad byste nešli na starou lípu. Nebojíte se?

Dvořan (s úsměškem). Čeho! Snad božích znamení! Jděte do mlýna pro tu Sibyllu, aby uviděla zázraky. (Vytasí kord.) Pojd'te!

Vrchní. Za ním! Nic se nebojte, nic není pravda.

Mlynář (sekeru v ruce, pokročí proti nim). Zpátky!

V tom se setmí, koruna však staré lípy náhle zazáří. Světla v ní vzplanou a s výše se ozve vážná hudba, jako hlas dalekých varhan.

Pacholci (se dají na útěk v právo).

Dvořan, Vrchní (jako omráčení, ustoupí zmateně v pravo).

Klásková, Zima, Sejtko (padnou na kolena)

Mlynář (stojí, jak pokročil, se sekerou v ruce).

Zajíček (u samé lípy stojí v nadšeném vytržení).

Braha (padl pod lipou na kolena).

Lípa se otevře a z ní vystoupí

Hanička. Ty jsi se ke mně vrátil! Našels mne!

Mlynář. Zrak se mně zkálil, bloudil jsem. Ale mám tě zas, Haničko, má duše, má sílo!

Zajíček (pohnutě). Mateří douško!

Zatím se již s výše ozval zpěv mužských hlasů:

Duch rodu čistý přepevný štít

v zápase věkův a síly zdroj.

V něm žije otců dílo i sen,

dědictví svaté i starý boj.

Výstup 7.

Kněžna. Žan nesa mlynářovu lucernu, komorná, předešlí bez pacholků.

Kněžna (vyjde z lesa v levo).

V lípě shasíná, zpěv doznívá.

Dvořan (v nesnázích).

Vrchní (zmaten chce postoupiti ke kněžně, ale netroufá si).

Kněžna (k vrchnímu a dvořanu). Již chápu, rozumím, co vy jste měli znát a neznali, neb znali a přece nešetně rušili. Ten strom tu je city lidu, jeho úctou a věností posvěcený. Nikdo se ho ve zlé vůli už ani nedotkniž! Co jste hodlali, byla svévole, a mně jste jen zle posloužili. (K mlynáři, ukazujíc na lípu.) To vaše právo a právem zůstane. Zůstal jste mu věrný. Mně však jste nevěřil. (Vezme od Žana lucernu.) Hle, jak tuto lucernu rozbívám a tím na věčné časy ruším vaši poddanost, tak pravda je, že jsem o těch úkladech nic nevěděla. (Uhodí o zemi lucernou, která se rozbije.)

Mlynář. Ted' věřím, paní kněžno, a vděčně budu vzpomínat.

Kněžna (S trpkým úsměvem). A máte své štěstí -

Mlynář (chytne Haničku za ruku). Ano, jen s Haničkou budu šťastný.

Zajíček (z hluboka se ukláněje, nesměle se blíží). Jasnosti -

Kněžna. To snad je -

Mlynář. To je učitelský -

Zajíček (vpadne). Učitelství mládenec, prosím, anýbrž dokonce na dvou školách spomocník, to jest byl, ale už není. Tady pan vrchní mne složil -

Kněžna. To abyste mohl být v městečku kantorem. Znáš vaši suppliku.

Zajíček. O bože!

Kněžna. Zítra můžete hned nastoupit.

Zajíček. Ach, Jasnosti! (Najednou si vzpomene.) Ale kasací -

Kněžna. Až sem zas někdy přijedu. (K vrchnímu.) Možná tudy do zámku? (Ukáže na levo do popředí.)

Vrchní. K službám, ano, tudy, tady -

Kněžna (k němu a dvořanu). Tudy přijdu za vámi.

Vrchní (odejde na levo do popředí).

Dvořan (odchází za ním, temně před se:) Ale bez Dafnisa.

Kněžna (k mlynáři a Haničce). S bohem! Teď budete mít klid. (Odchází.) A já se vrátím z krátkého snu do zlaté nudy. (Odejde za dvořanem.)

Žan, Komorná (odejdou za kněžnou).

Výstup 8.

Mlynář, Hanička, Braha, Klásek, Klásková, Sejtko, Zima, Zajíček.

Zajíček (radostně vybuchne). Nebesa! Dorničko, svatby! Svatby! A jsem regenschori!

Braha. Však jste byl hrdina.

Hanička (ukazujíc na lucernu). Skleněný zámek rozbitý, konec pohádky. (K mlynáři.) Ale už nebudeš sloužit a lípa zůstane.

Mlynář. A ty se mnou. (K lípě.) Buď požehnána! Dosud mně zní a pořád bude znít, co zpívala.

Hanička (šetrně). Babička čeká ve straších.

Mlynář. Pojdme! (Odchází vzav Haničku kolem pasu a obrací se po lípě). Buď požehnána a stůj na věky!

Hanička (odejde s ním).

Klásková (pohrozí v tu stranu za vrchním). Před těmihle muškátýry bude pokoj.

Braha (na odchodu za mlynářem). Ale co s tou churotou, s hastrmanem.

Zima. Já bych čet' a četú -

Klásek. Že se už nevrátí.

Klásková. A vrátí-li se, očima ho odrazím.

Sejtko. To věřím, ale co karty, ty -

Klásková (rychle). Ty jsem ztratila, když jsem se prala s hastrmanem.

Klásek. Bože, to je škoda, to ona vždycky kartičky ze samýho strachu o mne -

Klásková. I pojd'- (Odchází.)

Zajíček. A teď, lidičky, pojd'te a zahrajeme kasací ve mlýně. (Odejde v pravo.)

Zima, Sejtko za ním

Klásek. A pak naši mámě! (Zajde za ostatními v pravo.)

Konec